

SLOVAN

mesečnik za književnost,
- umetnost in prosveto -

IX. - 1911. - I.

VSEBINA.

Milan Pugelj: Krst	1	Listek	25
Matilda Klemenčič: Zvonovi	5	Književnost:	
Alojzij Gradnik: Jesen. Die omnium defunctorum. Pisemce. Večer na morju	6	„Matica Slovenska. — Dolenjska epopeja. — Koledar družbe sv. Mohorja za l. 1911. — Anton Medved — Anton Koželj: Slovenske legende. — Dr. I. Gruden: „Zgodovina slovenskega naroda“. — Iz dnevnika malega poredneža. — Štoka Jaka: Mutast Muzikant. — Ogrizović Milan: Hasan Aginica. — Tomić Jov. N.: Istorija u narodnim epskim pesmama o Marku Kraljeviću. I. Pesme o Musti Kesenđiji i Gjetu Brđjaninu.	
Dr. Fr. Ilešič: Češki pesnik Máchá v Prešernovem krožku v Ljubljani	7	Gledališče:	
Radó Murnik: V letih nerodnih	9	„Ekvinocij“.	
J. Premk: Čudodelna roža	14	Glasba:	
Albin Ogris: Edouard Rod	19	Hrvatske narodne popejke iz Istre (50) svet-ske i crkvene. — Proslava Davorina Jenka in naše narodne himne.	
Matilda Klemenčič: Orel - ljubezen	21	Umetnost:	
Dr. Karel Hinterlechner (Dunaj): Iz geologije	22	Zgodovinsko-umetniška izložba.	
Mara Tavčarjeva: Zvezdici	24		

LISTNICA UREDNIŠTVA.

D. M. v Fr.: Poslana skica ni sprejeta. — **Slavulj:** Izmed nanovo poslanih pesmi je najboljša „Tri želje“, a pokvarjen je konec z „vicami“. Z „ovčico“ in „ptico“ rimajte „devico“, ne „ženice“! — **Radivoj Peterlin:** Pozdravljam Vas. — **Iv. M. v K.:** Ena pesem izide o priliki. — **G. A. P. v Po-stojni:** Tak spis bi moral biti ali poetičen ali znanstven. Sredina v „Slovanu“ nima pomena. Nenaroceni rokopisi se ne vračajo.

Nenarocenih rokopisov uredništvo ne vrača!

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrt leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru. u

MAT. STERNEN: LJUBLJANA

KRST.

1.

Janez Godbenik, organist pri župniji Sv. Jurja na Dolenjskem, se je jako mlad oženil. Župnik je rekel, da ne, kaplan je rekel, da ne, nevestin stric in nevestina teta in ženinov oče in ženinova mati, vsi so trdili, da ne, a ženin in nevesta sta rekla: Dà! In tako se je zgodilo.

Sedmo leto svetega zakona poteka mladima zakoncema, in sedmega potomca jima je poslal nebeški oče, ki skrbi pri mladih in zdravih ljudeh za to, da ne izumrje človeški rod, temveč da živi in se pomnožuje.

Agata, Janeza Godbenika zvesta zakonska polovica, leži po strani v postelji, v obraz je jako upadla in bleda, oči ima nenavadno velike in udrte, v lase je razmršena; bela, gola roka, ki ji leži po rdeči odeji, je vidno trudna, težka in mrzla. Tik nje na postelji spi drobno in neznatno dete, vse zavito v rožnatem povoju. Obrazek je okrogel, skoro slonokoščen, miren in zadovoljen.

Zunaj po veži in po nasprotni sobi hodi teta Marjeta, jezi se nad psom, nad mačkami, nad kokošmi in nad otroki, vse križem zmerja, ropota po peči z burklami in loparji, stresa drva, premetava rene in se prereka tudi sama s seboj.

Organist nosi zadaj prekrizane roke, hodi po sobi gor in dol, se ozre včasih kradoma po upadli ženi, gleda v tla, poseže tu in tam v dolge in nazaj počesane lase in premišlja vidno neprijetne zadeve.

„Saj bi vse bilo, če bi bil denar!“ pravi žena. In on prikima: „Vse bi bilo! Tako je!“

Zopet je molk. Ona gleda brezpomembno predse v nasprotno steno, on hodi po sobi in vije na hrbtu s prsti levice prste desnice, kakor bi se sam s seboj vojskoval. Po odmoru pravi: „Kaj praviš, Agata, ali prideta zdaj tvoj stric in teta, ali ne prideta?“ — Obstane tik postelje in se zagleda, poln pričakovanja, vanjo.

„Prideta!“ — misli Agata. „Ali skupaj ne prideta! Kregata se dan na dan, kakor bi hodila okrog drug tik drugega?“

„Po tem takem ti misliš, da prideta vsak zase?!“ — vpraša napol in napol sklene Janez Godbenik vse v globokem premišljevanju.

„Vsak posebe!“ — pritrdi žena.

„Aha!“ — prikima mož. „Jaz mislim tako-le, da je ravno to za naju dobro!“

„Kaj?“ — vpraša ona razmišljeno.

„I — no!“ — zategne on in zamaje z glavo in lasmi. „Da prideta vsak zase. Prepirata se, ne menita se drug z drugim, ne vprašata, kaj si storil ti in kaj si storila ti. Vsak zase skrbita in vsak zase bosta dala! Če bi bila sporazumna, bi dal samo eden v imenu obeh, tako bosta dala pa obadva.“

Godbenik se je razveselil svoje misli, kar se mu pozna po glasu. Protij koncu govorjenja je bil njegov ton vedno višji in to pomeni pri njem vedno notranjo zadovoljnost ali radost.

„Eh“ — vzdihne na kratko žena — „kaj pa pomaga, ko boš spet ti napravil kaj nerodnega! Boš pa že izpregovoril kaj takega, kar ne bo imelo ne repa ne glave! Vse mi pokvariš!“

Organist zgane glavo v stran in se zagleda v žebelj, ki moli okroglo in svetlo glavo iz sobnih tal. Molči tako in posluša in premišlja.

„Če bi bila to moja mati in oče“ — povzame ona — „no, potem bi že bilo.“

„Če bi bila“ — pokima organist brez potrebe in ne da bi krenil svoj pogled.

„Če bi bila! — nadaljuje žena — „potem bi ti lahko kvasil po volji, kar bi ti padlo na jezik. Kdo bi se zmenil zate? Ali tako je drugače. Ti si obema tuj, jaz jima nisem prav domača!“

„Si!“ — resno izpodbode Godbenik. „Kdo pravi, da nisi? Kdo te je pa zredil! Onadva! No, vidiš!“

„Da sem jaz njuna prava hči“ — mu razjasnjuje ona — „potem bi bilo dobro!“

„Da si!“ — sikne mož in zgane takoj nato desno ramo: „Če pa nisi!“

Zunaj pred vrati nastane otročji vrišč, mala Rezika priteče v sobo in takoj za njo mali Jožek.

Oba se okleneta očeta — eden okoli desne noge, eden okoli leve — in oba tožita in kažeta z malima kazalcema drug v drugega: „Ta me je udarila — ta me je udaril!“

„Hentaj te!“ — se razjezi organist, zaploska z rokami in zapodi oba na plano. „Hé, divji mož, zlezi izpod postelje, pa pobaši Reziko in Jožka!“ — Otroka preplašena zbežita, Godbenik zapre za njima vrata, se vrne k postelji in premišlja dalje.

„Poslušaj“ — ga prične poučevati soproga. „Če pride stric, reci tako-le: O — dober dan jim voščim, striček! Sinčka smo dobili, sinčka, pa po vašem imenu ga bomo krstili! Tomažek bo, Tomažek! — Zgovoren bodi, ne pa budast in okoren, kakor bi se tnalo majalo po hiši!“

Organist gleda zdaj v strop in ne gane z nobeno mišico v obrazu. Žena nadaljuje: „Pa ne toži, ne reci, da nimamo nič! Kaj takega strica Tomaža vselej razjezi! Kaj se pa ženijo taki, ki nimajo s čim! Tako poreče in razkači se!“

„Pa naj nama on da, ki ima!“ — se namrdne Godbenik in iztegne roke predse proti postelji. „Da naj, pa bo!“

„Vidiš ga!“ — pokara žena. „O, ti neokretnost gorjanska! Če bi ti Bog milost delil, pa bi ga ti za brado mikastil! Ubogaj, ti pravim!“

Mož zopet molči, gleda predse po ženini rdeči odeji in drži roke na prsih prekrižane. Ona poučuje dalje: „Kadar te vpraša stric Tomaž, kako se nam godi, pa reci: O — hvala za vprašanje — bo že po malem, bo že!“

Muhe letajo okoli novorojenčka in mu sedajo na obraz. Žena jih odganja z golo roko, nazadnje sede, vzame izza vzglavja belo ruto in jo razgrne otroku preko obraza. Na steni ob vratih bije zakajena ura, notri drči po kolesju medena verižiča, spodaj ob steni leze navzdol železno težilo. Zunaj pod oknom žene sosed Jerina vole in vpije nad njimi, kakor da so hudodelci. Teta Marjeta nenadoma odpre vrata in prišumi v sobo kakor sapa: „Stric Tomaž!“ — piskne z visokim glasom in hkratu, pa odšumi zopet kakor prikazen.

„Daj sem, daj sem, daj!“ — hiti žena v postelji in lovi po zraku z golo desnico. „Tisto-le pregrinjalo, tam-le je pripravljeno, ne tam pri mizi, tam pri omari, na drugem koncu, razgrni, položi preko odeje — hitro!“

Mož drči iz kota v kot, debelo in preplašeno gleda, pregrne ženo in v naglici izpodbije stol, ki zaropota, kakor bi se podrl hišni ogel.

„No, no, no! Kaj pa, kaj pa!“ — brenči od vrat star moški glas, ki naznanja sam po sebi

neprenosno sitnost. Stric Tomaž je, očali ima na nosu, preko njih gleda po vseh kotih, samo tja se ne ozre, kamor bi se moral.

„O — o — striček, striček, Bog vas sprimi!“ — prijazno in melodično pozdravlja organistovka.

„Salament, salament, kaj pa spet, kaj pa spet?“ — ponavlja in brenči stric Tomaž, ki se je po časi okrenil proti postelji.

„Peč se je podrla!“ — izjavi na kratko organist.

„Kaj ne bo zidarjev zmanjkalo, zmanjkalo — hehehe?“ — povpraša stric Tomaž z vedno enako brenčečim glasom.

„Smo rekli, sva rekla“ — golči žena — „ravnokar sva sklenila, da bova sinčka krstila po vašem imenu! Tomažek bo, Tomažek!“

„No, le naj bo, le naj bo — hehehe!“ — se smeje stric in sede na stol, ki mu ga je postavil za hrbet organist. „Ti si pa zdrava, Agata, kakor vidim, si zdrava. Malo upadla si, kajpada, kakor vsaka v takem položaju. Bo pa mesec dni, pa boš spet vsa pomlajena — hehehe! No, to me pa veseli, to pa to!“

Stric pogleda izpod očal malo naokoli po omarah in po muhah, ki lazijo po njih, pa preide takoj na svoje stvari. „Mrvo sušimo!“ — pravi „Da bi bilo le še tri dni tako, pa bomo vse posušili — hehe! Sv. Jakob je že davno minil, presneto smo se zakasnili! Sv. Lovrenca bi skoro pričakali, pa bi se nam zgodilo po pregovoru: Kdor do sv. Lovrenca mrve ne popuka, mu jo volk pomuka! Hehehe!“

Stric Tomaž vstane, a stričnica Agata ga prav prijazno ustavlja. „Vsaj našega Tomažka pogledjte, vsaj malo ga pogledjte, na!“ — Žena odgrne obrazek, stric sname naočnike z nosa, vtakne jih počasi v papirnato shrambo, skloni se, ogleduje dete in ga poščegeče z desnim kazalcem po licu. „Ti stvarca ti,“ — reče — „kako je pa majhno in dopadljivo! Šembraj te — hehehe! — nikoli nismo imeli kaj takega v hiši!“

„Kam se vam pa mudi?“ izprašuje Agata. „Vsaj malo še posedite, da spanja ne odnesete!“

„Moram, moram!“ govori stric s svojim brenčečim glasom. „Mrva je zunaj, mrva, in tu je sv. Lukež, repni pukež! Hehe!“ — Zdaj se obrne k organistu, ki stoji ves čas ob vznožju postelje in se opira ob skrajnico. „No, kako pa drugače?“ — ga vpraša. „Ali je kaj pri hiši, Janez, ali gre kaj pod palec, hehe?“

„Vsega je za sproti, vsega!“ — odgovori organist. „Imamo, hvala Bogu, imamo!“

„No, no, tako je prav, tako me veseli!“ — prikimuje stric, vleče zopet naočnike iz papirnate shrambe, jih natika na nos in se počasi obrača proti durim. „Pa zdravi ostanite!“ — jima želi in izgine za vrati.

Dolgo molčita mož in žena. Ura tiktaka ob vratih, muhe letajo po prostoru, zunaj rogovili Marjeta in otroci se prerekajo in kričijo. Organist prvi prekine nerodno tišino. „No“ — pravi — „si ga videla?“

„Tebe sem videla!“ — očita organistovka. „Nisi vreden, da zemljo tlačiš! Ne zineš o pravem času in še kadar zineš, poveš tako, da ne ve človek, ali naj bi se zjokal nad tabo ali naj bi se ti smejal!“

„Pa ti govori! Zakaj pa moram ravno jaz, zakaj pa ti nebi, a?“ — ji odgovori organist.

„Vidiš ga!“ — se obregne ona. „Kdo pa nosi hlače? Ali ti ali jaz? Kdo pa je mož? Saj me je zavoljo tebe sram! Kaj bodo pa ljudje rekli, kakšnega moža imam, kaj?“

„A“ — se oglasi organist in spozna, da ne ve kaj povedati. Stoji ob skrajnici in gleda v belo pregrinjalo. Zoprno mu je, vse skupaj mu je odveč. Zakaj si je nakopal skrbi na glavo, zakaj se je oženil? Rajši bi bil ostal samec, pa bi ne bilo križev, ne otrok, ne žene! In še enkrat ponovi: „A“.

V drugo privrši teta Marjeta in piskne z visokim in rezkim glasom: „Teta Tomaževka!“

„Zdaj govori pametno!“ — svetuje organistovka vnovič vznemirjena, popravlja belo pregrinjalo, leže nazaj in se tiplje po razkuštranih laseh. „Govori, kakor se možu spodobi! Malo potoži, malo namigni, saj vidiš, kako je! Stol ji ponudi takoj, ko pride, bodi prijazen!“

„Kje pa ste, kje pa ste?“ — se oglasi vsakdanji ženski glas med vrati. „Ali ste še kaj živi? Bog daj, no, Bog daj dober dan!“

Suha je, upognjena malo, oči ima sive in bistro, na levi strani ostrega in tankega nosu ji raste bradavica; ko posluša govorico drugega, vedno giblje z ustnicami, kakor bi hotela pasti vsak hip v besede. „Kaj pa je novega pri vas, kaj pa je novega?“ — vpraša.

„Iz luže smo enega potegnili!“ — pove organist.

„Sinčka smo dobili, sinčka! Le pogledajte ga, kako je lep in priden!“ — prijazno pripoveduje organistovka in dostavlja. „Pa po stričku ga bomo krstili! Tomažek bo, majhen Tomažek!“

„Po tem grdinu, po takem grdinu, ki ves dan reži nad mano, ki mu ni ves svet po volji, ki ga je sama sitnost in čemernost!“ — se ne-

nadoma razvname teta. Rajši naj bo Gašper, rajši naj bo Boltazar, rajši naj bo Krišpin ali pa Garibaldi, samo da se ne bo imenoval po takem črnogledu! O Bog, ti meni grehe odpusti, ampak če je kdo prenašal hujšo pokoro, kakor jo imam jaz na ramah na tem svetu, pa tudi ne vem, kaj bi stavila. Če mu izkuhaš žgance, so premehki, če mu daš kruha, je neslan, če postaviš predenj krompir, je pretrd, če greš zjutraj k maši, ni prav, če ne greš, tudi ni prav — — uh, tudi ne gledam take prikazni, pa če ne vem, kaj bi bilo! Pustila ga bom, pa čeprav nisem luteranske vere, pa ga bom vseeno pustila tako gotovo, kakor sem gotovo zdajle tukaj!“

Govorila je, da ni bilo konca ne kraja in ko ji je vendar srečno zmanjkalo tozadevne tvarine, je vstala, se obrnila k organistu in ga nagovorila nekako osorno, kakor iz splošnega sovraštva do vseh moških. „No, kaj pa s teboj, Janez?“ — je vprašala. „Ali je kaj cvenka?“

„E“ — je zategnil organist — „saj veste, kako je. Slaba nam prede. Otrok dosti, zaslužka malo. Ne vem, kaj bo!“

„Torej tako!“ — je povzela teta besedo in uprla obe dlani v pas. „Torej je prišlo natanko na moje! Kaj ti nisem rekla, kaj se ne spominjaš, Janez, kako sem dejala? S čim se bosta pa ženila, ko nič nimata, s čim, a? Ali nisem tako povedala? No, no? Le reci zdaj! Prav vama je! Le stradajta zdaj, le trpita, le sama prenašajta, kar sta si nakopala na glavo! Kar sta hotela, to pa imata! Prav se vama godi, čisto prav. Nista vredna ne usmiljenja ne pomoči! Kaj se pa tako ženi, ki nima nič! Berač naj ostane berač, pa je!“

Obrnila se je in odšla skozi vrata.

Organistovki so tekle solze iz oči, organist pa je hodil naglo po sobi gor in dol in sam pri sebi ukrepal. Zdaj je konec, je sklenil. Nobenega otroka več v hišo, Bog nas varuj! Kam pa pridemo, kam? Saj se je tudi vse izpremenilo. Tudi Agata. Včasih, nekdanj, pred leti, da, takrat! Ali zdaj — zdaj je pač vseeno!

2.

Janez Godbenik je pričel hoditi spat zadaj nad hlev, kjer si je vedno redil eno kravico. Pod streho je bila shranjena mrva in stelja, in katere je bilo več, v tisto se je zavalil in zakopal. Dobro je šlo vse do zdaj, do jeseni, ko je že vse listje padlo in je postalo vreme čemerno, vlažno in megleno. Noči so se čudno ohladile, mrva gre h kraju in tudi stelja. Če se na enem koncu zavaruje proti mrazu, pa si razgali drugi konec. In zvečer se mu res toži, iti iz tople hiše. Otročki

skačejo okoli njega, žena hodi med njimi, on pa mora tebi nič in meni nič v mrzlo prenočišče.

Organist je nocoj že davno zlezal v mrvo, v star kožuh se je zavil in pod njim premišljuje to in ono, ker mu danes noče in noče spanec na oči. Otročiček Tomažek, zmišlja, bo zdaj o Vseh Svetih star tri mesece. Za botre je vzel strica in teto, pa sta mu dala oba skupaj samo dve kroni. Vedno se kregata; samo tam, kjer bi bilo treba kaj dati, se prav lepo zlagata v skoposti. No, slava Bogu na višavah, zdaj je vse minilo. Zaslužki so boljši, vreme je nezdravo, stari vaščanje umirajo, on hodi za pogrebi, poje črne maše in dobro služi. Agata se je prav lepo popravila. Okrogla je spet, močna in zdrava. In vidno postaja še zaokroženejša, prijetnejša.

Organist noče premišljati o njej, vsakikrat odpodi misli, pa se sili, ugibati o cerkvenem petju. Te-le pesmi iz pesmaric Sv. Cecilije mu niso prav nič po volji. Prav redko kje je kak tak napev, da bi ga človek z veseljem in pridom poslušal. Zdaj gre gor, zdaj gre z glasom dol, vedno enako dolgočasno javkanje je vse skupaj. Rihar, e, Gregor Rihar, ta je znal drugače! Tako jo je zakrožil, da je šla v pete in v srce obenem, da je bil vsak kristjan vesel, ki jo je slišal pri službi božji.

Drugi časi so bili to; takrat je bila Agata še dekle in cerkvena pevka. Hodila je kakor srna, gledala živo, smejala se, kakor bi pozvonil novi srebrni cerkveni zvonček, ki so ga rabili samo o Binkoštih, ko je prišel škof vezat birmo. In najedala ni nikoli človeka, modrovala ni, kregala se ni. Kakor ovčica je bila: lepa, živahna, pa ponižna in skromna. Nekoč pred Veliko Nočjo, ko so prej peli pred božjim grobom, jo je srečal na temnih stopnicah, ki vodijo na kor. Drug drugega nista videla, pa sta se tresčila: tresk. On je letel nazaj na kor, ona dol s kora. Čelo ob čelo sta zadela, njo je zabolelo, da je kar na mestu sedla. Tudi on je občutil, a ni sedel k njej zavoljo bolečine, ampak tako, ne da bi vedel zakaj. Sedel je in takrat je bilo prvič, da jo je objel okrog pasa, in zavoljo tega slučaja je prišlo menda do poroke. Vsaj povod je bil dan, svatba je sledila, veseli časi, mlada žena v sobi noč in dan.

Organist se otrese takih misli in prične ugibati o novem župniku, častitem gospodu Kostomaju, ki se je preselil od nekod z Gorenjskega. Pokojnemu prejšnjemu župniku so rekli ljudje kar po domače „častiti gospod Andrej“. Sedanjemu je ime Anton, a noče, da bi mu kdo rekel „gospod Anton“. Tudi drugače ima svoje zahteve.

Poprej, ko so pobirali po božjem opraviilu darove za cerkev, je zaigral Janez Godbenik vedno kaj veselega in takega, kar so imeli kmetje radi. Mnogo takih stvari se je naučil od potujočih godcev. Na primer tisti marš, ki začne nizko, pa gre čedalje više kvišku: ta-taratata-tá — pa spet malo nazaj — ta! Enkrat je igral, pa je ukazal župnik: Nikoli več! Besede so pregrešne! — Nepotrebno, ni res?! Kdo pa je izgovoril kakšno besedo, kdo pa se je sploh oglasil razen orgel? Napev je pa vsak nedolžen, naj bodo že besede take ali take! V tem slučaju so bile te-le:

Srce je moje čebelnjak,
dekleta v njem pa so čebele —

Mraz je. Menda brije zunaj še burja ali pa naletava že celo sneg. In sosedov pes, ko bi vsaj že sosedov Sultan prenehal tuliti! In oštir Kocmur naj bi zapiral ob nočeh kmalu gostilno. Mladi razsajači kričijo in vriskajo, da človeku zveni po ušesih. V hiši menda že vsi spijo. Teta Marjeta v podstrešni izbi, otroci spodaj v sobi in tudi Agata v sobi. Spi najbrž že, kaj pa da! Bog ve, predno zaspi, če ji pride na pamet, kako je zdaj in kako je bilo nekdanj. Saj je pravzaprav še mlada, še jako mlada. Čvrsta je, zdrava, močna. Bog ve, če se domisli nanj.

Pravzaprav ne bo zdaj več mogoče prenočevati zunaj v mrazu. Noči so vedno hladnejše, človek bi si nakopal bolezen in kaj bi bilo? Kdo bi preživljal familijo? Treba se bo seliti.

Včeraj se je prepirala Agata zaradi krompirja. Naročil bi ga bil lahko tam in tam, pa ga je tukaj in tukaj pri takem kmetu, ki je oderuh jako grde sorte. Šlo je naprej in nazadnje je dostavila: „Saj že jaz sploh več moža nimam!“ — Kaj si je neki mislila? Ali je rekla zavoljo krompirja ali tudi zategadelj, ker živita tako-le vsak zase: ona v hiši, on v mrvu na hlevu?

Godbenik hoče obrniti svoje misli drugam. Spomniti se hoče, kakšno mašo so peli lani o Vseh Svetih. Ali tisto „Pred Bogom pokleknilo“, ali ono „Pred stolom tvoje milosti“, ali to: „Oče večni v visokosti, k tebi zdaj se bližamo“. Ne more uganiti. Če se ne moti, je pela Agata naprej. Ona je pela in poje še vedno najlepše. In tudi drži se lepo, kadar poje. Drugi in druge čudno nakremžijo pri petju obraz, ona ne. Gleda mirno, zastavna je, visoka, no, lepa pevka.

Brrrr! Zunaj bo prav gotovo burja. In ta preklicani Sultan, da bi se že vendar enkrat natulil, in ti presneti razsajači ponočnjaški, da bi se že vendar enkrat navriskali in nadrli! Deloma od mraza in deloma od vrišča človek ne more in ne

more zatisniti očesa. Vse mogoče se mu blodi po glavi, pa je zato vedno bolj boder in čuječ, kakor pa zaspan. Še to mu pade v spomin, kako je nekoč sam zložil „Tantum ergo“. Zložil ga je, res ga je zložil kar tako po umih, ker on ne pozna posebno not. Naučil je pevke, na koru so zaigrali in zapeli, pa ti gre po službi božji v zakristijo in se mu zasmije novi župnik. „Danes smo pa gorenjske poslušali! „Po jezeru bliz' Triglava“ ste nam po latinsko zakrožili!“ — V zadregi je bil, na tihem je poizkusil in primerjal, pa je bilo res. Kdo bi si pa mislil, da se da zapeti na napev te gorenjske pesmi tudi „Tantum ergo“!? — Agata se je smejala, da nikoli tega. To ji jako pristojna, če se smeje. Zobe ima lepe in bele, ustnice polne in rdeče, oči temne in velike, sploh — prav čedna je.

Zdaj spi, no, seveda spi. Ali pa tudi ne! Nemara se preklada po topli postelji, misli sem in misli tja, vse križem se ji plete in blodi po možganih in nezadovoljna je. Tiste besede, ki jih je dostavila, češ, da ona sploh nima moža, bodo najbrž pomenile to, da ni prav, ker sta tako vsak sam zase in ločena. Ona v sobi v postetji, on, mož, na hlevu v mrvi in mrazu. Tudi po katoliški veri ni tako prav. Celu pregrešno bi bilo, če bi človek omenil pri izpovedi. A kaj se hoče? Seveda so križi, povsod so križi, kje jih pa ni?!

Organist se je obrnil in pri tej priliki si je razgalil hrbet, da je bil očitno nejevoljen. Zazeblo ga je, kakor bi mu potegnil kdo z ledom po hrbtenici navzdol, ves se je pretresel in takoj je sedel. „Ja“ — je zašepetal važno — „ja, ja, zdaj so pa že tisti časi pri kraju, ko se je spalo v mrvi pod streho. Če me vse ne moti, diši prav resnično po snegu!“

Godbenik je povohal in res je bil prepričan, da diši po snegu. Kaj bi zdaj ukrenil, je premišljal, ali bi ostal v mrazu na hlevu, ali bi bilo umestno, da bi se preselil med domače ljudi v hišo? Nocoj bi končno še lahko prebil, a jutri

pa ostane prav gotovo kar na gorkem med štirimi stenami. No, nazadnje, če se preudari, mu prav za prav tudi to noč ni treba prenašati zime in burje-mraznice. In smešno je: on, ki ima prijetno stanovanje, on, ki je gospodar, ki redi ženo in otroke, pa se potika po svislih kakor kak pastir ali sumljiv popotnik. Pa še to-le: zakaj se je pa oženil, če je mislil ločen živeti, če je mislil o sebi, da bo spal kje v mrvi ali listju, Agata pa na toplem v prijetni izbi!?

Organist vstane, se zavije v plašč, odpre vrata na plano in pleza previdno po lojtri na tla. Spodaj se ogleda, strese se od zime, ker je noč prav res mrazna in megljena. Tema je kakor v rogu. V bližini cvili sosedov Sultan, oštirjeva okna se svetijo iz megle kakor dvoje motnih in neznatnih kresnic.

Godbenik odpahne počasi vežna vrata, odpre sobna in vstopi pazno in ponižno.

„Kaj si ti?“ — vpraša Agata, ki vidno še ne spi, ampak ugiblje o tem in onem.

„Ha-á-á-á“ — se zdrzne organist in pomane roke. „Tak mraz je kakor strup. Ni, da bi bil človek zunaj. Ne prenese.“

„Prav je, da si prišel!“ — pravi ona prav žensko-ponižno. „Prehladil bi se, kaj bi pa bilo!“

Mož stoji sredi sobe, gleda sem in gleda tja, prav kakor bi ne vedel, kako naj bi storil. „Kaj še ne spiš, Agata?“ — vpraša po molku skoro v zadregi.

„Saj vidiš, da čujem!“ — se odzove ona tudi negotovo, kakor bi drugo mislila in drugo govorila.

„Glej jo, no, glej jo!“ — se oglasi še on, potem pa je pri organistovih vse tiho. Otroci spe, oče in mati spita, življenje teče enakomerno dalje: dan za dnem, teden za tednom, mesec za mesecem.

Ko pa je leto dni v kraju, pridejo zopet na vrsto domači dogodki. To pot je hčerka in krstili jo bodo po materi za Agato.

MATILDA KLEMENČIČ:

ZVONIVI.

In čujem, kako v daljavi
zvonovi otožno pojo —
in zdi se mi, da po planjavi
mi srečo k pogrebu neso.

Le pojte, zvonovi otožni,
saj rada poslušam vaš spev,
naj sluša mi duša bolesteri,
bolesteri, otožni odmev.

JESEN.

V rdečezlatih barvah izgoreva
šumeči les; drhti mu listje vse,
pijoče solnca strup, ko da že ve,
da blizu ura zadnjega je dneva . . .

O, kdo bolj blazno, kdo bolj divje ljubi,
ko ti, v ljubezni dozorela žena?

Samó ta vé, kaj je ljubezni cena,
ki čuti, da na veke jo izgubi.

DIE OMNIUM DEFUNCTORUM.

Kedor je tu, udušeno ihteč,
nasiplje rože na zelene ruše
in vžiga luči za vse verne duše . . .
Jaz prišel sem brez rož in belih sveč . . .

Še živ je oče moj, še živa mati;
od mojih nihče ni še pokopan.

Če jaz častil bi svojih mrtvih dan,
bi moral žive z rožami obdati.

PISEMCE.

Poznato pisemce od ljubih rok,
ko da prinaša njene rdeče smehe . . .
A kadar ga odprl je, ko otrok
zaplakal je in plakal brez utehe.

„Če prav pomislim, bilo vse je san . . .
da nisem res ljubila Vas nikoli,
sedaj mi srcu pravi jasni dan . . .
Naj tudi Vaše prosto pot si vóli . . .“

Pod noč je sredi zvezd mirú iskal . . .
a huje še ga pekla je prevara . . .
In, ki se še nikdar ni ženi dal,
je vstopil v temna vrata lupanara . . .

VEČER NA MORJU.

Davno, davno solnce je zašló,
ali morje je še vse rdeče . . .
Ah, od sebe ga pustiti neče,
ki razžgal mu mrzlo je teló.

Davno že sem te izgubil jaz . . .
Ali v srcu so še sledi zlati.
Glej, nazaj teh ti ne morem dati,
Ker je noč zdaj moj navadni čas.

ČEŠKI PESNIK MÁCHA V PREŠERNOVEM KROŽKU V LJUBLJANI.

Baš novembra meseca so Čehi praznovali 100-letnico rojstva pesnika Karla Hinka Máche. Njegovo ime nahajamo tudi v Prešernovi korespondenci („Lj. Zvon“ 1882, str. 110). Prešeren je l. 1836. Čelakovskemu poslal za Mácho en izvod „Krsta“ ter pozdravljal njega „in njegovega sopotnika“.

To znanje Prešernovo-Máchovo nam je sedaj pojasnil Máchov dnevnik o potovanju v Italijo,¹⁾ ki je pisan sicer v čisto pretrganih izrazih, a je tem zanimivejši, ker baš po tem svojem značaju kaže vse dogodke v pristni luči.

Mácha je 4. avgusta l. 1834. potoval s poznejšim praškim županom Ant. Strobachom iz Prage preko Innsbrucka v Italijo in se vračal preko Kranjske.

Dne 27. avgusta sta prišla v Trst, kjer sta videla „prvega Kranjca z orehi“. Iz Trsta sta krenila proti Senožečam, Postojni in videla „novi grad Anerspergov“. Dne 29. julija sta bili že na poti proti Ljubljani. „Krasna krajina. Najkrasnejša na cesti v okolici ljubljanski. Drug Videnjak (?).“ (V Ljubljani sta našla Neumanna. Kakor je sklepati iz Pintarjevega članka „Prešeren v pisnih sodobnikov“ (Prešernov Album, str. 765), je bil ta Neumann slovenski študent, ki je junija meseca onega leta z roditelji svojega gojenca potoval v Marijine Laze in ob tej priliki hotel iti tudi v Prago in pač tudi šel, da bi tam stopil v zvezo s češkimi „poglavarji ali vojvodi češke učenosti“. Najbrž je Neumann posetil Čelakovskega in ta ga je uvedel v družbo mladih čeških rodoljubov in seznanil tudi z Mácho.) Dalje pravi Mácha: „Šli na policijo. Sami Čehi. Knjige kupovali. Gospod profesor. Šli k dr. Prešernu. G. dr. Crobath. Pozvani (pač na obed). Dobili smo knjige. Kupili. Iskali sobo. Nazaräer. Černi Orel, št. 5.

¹⁾ Priobčil ga je z diplomatsko vernostjo Jan Thon v čeških „Listih filologickih“ (1910, sešitek 5.). Nekritično je ta potopis rabil že l. 1845. K. Sabina v „Uvodu povahopisnem“.

Kavarna pred gledališčem. Promenada. Stoji na tablici: Zur Bequemlichkeit der Spazierenden wird ersucht das Begrüßen durch Abnehmen des Hutes zu beseitigen. G. Prešeren in g. Brauner (?) sta prišla radi naju v kavarno. Draga kava za 20 kr. Šli smo na rake. Potem smo pili vino in jedli kruh. Prišel je g. dr. Krobath in g. dr. Toman (prim. Prešernove „Deutsche Gedichte“, str. 41). Tako smo bili sami juristi. Jedla se je ščuka. Potem so prišli velikanski raki 2 kt. Štiri sem moral pojesti. Potem pražen krap. Prevajal se je Kollár.“ (To je važno poročilo. Meni vsaj ni bilo znano, ali in kdaj in kje je Prešeren spoznal Kollarjevo „Slavino hčer“ v izvorniku). „Nato je prišlo drago vino v zapečatenih steklenicah. Govorilo se je o profesorju Vodniku. Kako smo sekali (rezali) špeh. Plačali naprej. Potem o Kopitarju. Prešernov sonet nanj. Abc-Krieg. Potem se je govorilo o Koroški. O Slaviji. Pustili smo Slovane živeti (nemčizem—živeli!) Potem se je pelo. G. Toman je bil fidel. Poljubovanje. Gospod Prešeren skakal. Kje jih imate, Nemci?²⁾ Pa še več: Kar davno že itd.“ (Avtor misli tu na sentimentalno nemško pesem: že čas itd.) Save in bliskale so se oči. Poln glas. Vabilo na drug dan na tajno mesto. Šli . . . Strobach ležal na čelu. Vedli so nas domov. Mene g. dr. Crobath. Motal sem se. Kako smo prišli domov, ne vem. G. Prešeren in Toman sta dobila skupaj postelje. Neizmerno kričanje. Wa . . . (pokvarjeno). Hoteli smo metati stole. Zmerjal s svinjo itd.³⁾ Bolezen. Valjal se v tem. Ne vedel da me strašno . . . il (pokvarjeno). Stokanje. Spomin. Note k pesmici. Zavedenja se bala.“³⁾

Drugega dne so delali v sobi red. Mácha je posetil „poročnika od Lilienfeld“, potem pa ostavil Orla. Videl je še Kastelca. „Niso naju

¹⁾ Češki: „Kde je máte Nemcové“. Najbrž kaka pesem.

²⁾ Češki: Nadal sviň atd.

³⁾ Češki: Noti k znělce. Zavedení se bála.

hoteli pustiti. Bunda. Češka. Da naju popeljejo do meje, da bi ostala pri obedu, da sva fante razburila. Suknja. Morala obljubiti. Poiskali sobo doktorjevo. Šli iz Ljubljane“.

Dne 31. julija sta prišla na mejo. „Vrata na meji“. (Tudi Palacky poroča o „obloku na meji med Štajersko in Koroško“ (?).

Dalje sta šla čez Celje, Konjice (kjer je jermenar pel: Gotterh . . . „kar se že pri nas ne poje“), „Weseriz“ (?), Wildon, Gradec („Kranerisch

reden“). [Dne 6. avg. piše: „Das ekelhafteste miserabelste Volk sind die Obersteierer. Klein, häßlich an Körper und Geist gleich verkrüppelt sind sie zu (nichts) als zum Bettel und dummen Betrug. Die größte Wohlthat wäre, sie aussterben zu lassen. In Maria Zell sollten täglich Messen für ihr sel. Absterben gelesen werden. Alle Wallfahrenden etc.]. Na Dunaju je videl Dundra (ki ga že 11. avg. 1834 imenuje „izdajatelja Kačiča“).

Mácha je umrl že 1. 1836. Tega leta je bil izdal pesnitev „Maj“. Češki byronist je; pevec ljubezni je kakor Prešeren, dolgo preziran, nato oboževan. Njegova Lori je vzela pozneje Nemca. — Češki Prešeren.

IVO GROHOVAC-RIJEČANIN.

V LETIH NERODNIH.

Jezo opevaj, o Muza, jezo Balantovega očeta Matevža pa žalost, strah in bolečine njegovega sina Petra, žlahtnega trpina ljubljanskega!

Sijajnega pomladanjega popoldne je stal mali mesarjev Peter po kosilu ob rantah na desnem bregu Ljubljance blizu lesenega šentpeterskega mostu. Bil je rejen in debeloglav; bujna ušesa so mu štrlela ošabno od lobanje. Po telesu je bil podoben svojemu očetu, po duhu pa materi in stari materi. Jel je izgubljati mlečnjake in tehtal brez vrhnje obleke, brez klobuka in obuvala že petintrideset funtov. Hodil je vsak dan po dvakrat na glasovito šentpetersko univerzo, koder je takrat igrala med vzgojevalnimi pomagali glavno vlogo palica. Ob četrtkih in nedeljah pa je Peter, vsega alfabeta doktor, nagajal ves dan doma.

Po Ljubljanci so trepetale svetle lučke, se lovile, podile, skakale in se prelivale v jarko srebro. V vodi je odseval rjavi most, zelena trava, še mlada in kratka, in drevesa, polna popkov in prvega nežnega zelenja. Tik brega nad rjavkastim dnom se je zasvetila ribica in smuknila kakor siva senca za sestrami. Kraj mostu so prale perice. Dva podjetna dečka sta lovila na obrežju z metuljnicama rumene in bele metulje in se gnala za urnimi martinčki. Izza onostranske vojašnice sta se lesketala pozlačena križa in jabolki šentpeterske cerkve. Izhodno se je svetila reka z oljnatim sijajem. Mlačne sape so zapihavale po vodi, majale visoke jagnede in plule preko zaspane predpotresne Ljubljane proti Šišenskemu hribu na zapadu.

Bil je lep, toda navaden pomladanski dan in ni obetal prav nič posebnega. In vendar je bil Petru pozneje tako pomemben, da si ga je zapomnil za zmeraj.

Na solničnem Ambroževem trgu je bilo polno vesele in glasne mladine. Otroci so igrali igre, ki ožive leto za letom vsako vigred iznova. Pridno so se „frnikolali“ ali „nikali“, „pasli kozo“, se

„šolali“, „bili klinec“ in izpuščali pisane zmaje. Nekateri so imeli toliko „nik“, „bomb“ in „grahkov“ v žepu, da so komaj hodili, bogataši. Na drugem bregu so se vadili vojaki in daleč so se razlegali jezni ukazi robotih podčastnikov.

Balantov Peter je gledal deco le oddaleč. Zdajci pa je pritekel k njemu Kopitarjev Nace, njegov prijatelj.

Nacek je bil vitek in živahen deček. Prikupni, nekoliko podolgasti obraz mu je bil potrato okrašen s pegami kakor jesenskonočno nebo z zvezdami. Veselo in pretkano, hudomušno. In poredno so mu zrle jasne oči v božji svet. Fant je bil sin čevljarja Kopitarja in je vedno malo dišal po usnju in smoli očetove delavnice. Hodil je bos in prebival v ohlapni, že hudo obnošeni obleki, brez posebne umetnosti predelani po zavrženi stari opravi očeta Kopitarja. Tudi Nace ni imel več vseh dvajset mlečnjakov; škrbav je bil kakor njegov sošolec Peter. Prijatelja sta si bila izza mladih nog. Nemirni Nace je sicer Petru skrivaj večkrat z gobo izbrisal nalogo s tablice ali mu ponagajal drugače, toda pobotala in poprijateljila sta se vselej kmalu zopet.

„Ali se greva za peresa?“ je predlagal Kopitarjev Nace in pokazal tovarišu svoj najdražji zaklad: okroglo, rumeno škatlico, polno starih, orjavelih in očrnelih peres. In zbudil je prijatelju varavo upanje, da preide ta dragocena zbirka po srečni igri v njegove roke.

Tudi Peter je imel nekoliko peres v telovnikovem žepu. Nekaj časa se je le obotavljal in preudarjal, ali bi igral ali ne bi; naposled pa ga je premagala huda izkušnja.

Stopila sta pod orehe, stare priče francoske dobe. Nace je ročno naredil s pipcem štiri kvadrate na tleh, Peter pa je potegnil „muho“.

Jela sta „bližati“. Kopitarjevo pero je padlo mnogo bliže muhe kakor Petrovo. Zato je imel Nace pravico, poizkusiti, da bi vrgel obe peresi v štirjake. Eno mu je res padlo med črte, drugo pa je ostalo zunaj. Švrknil ga je s palcem, toda

pero se je ustavilo ob črti, toliko da se je dotikalo zarez na tleh. Navzlic temu ga je hotel Nace hladnokrvno pobasati. Ali Peter je pazil natanko.

„Bilo je na risu!“ je ugovarjal.

„Saj ni bilo, ne!“ je trdil Nace. „Ali meni poješ?“

„Goljufati se pa ne dam, veš!“ je zabavljaj Peter. „Veš, tako se pa ne grem!“

Ta strašna pretnja je nagnila Nacka, da je dejal: „Na pero! Pa se pojdiva še enkrat!“

Zdaj je zagnal Nace srečno obe peresi v kvadrate in vpil radostno: „Vidiš? Pravico kaže, nič ne laže!“

Metala in suvala sta nanovo, za dvojno, trojno in vedno večjo stavo: jela sta strastno hazardirati. Peter je izgubljal venomer in hitro je romal kapital iz njegovega telovnika v Nacetovo škatlo. Izgubil je tudi peresa, ki mu jih je veliko-dušno posodil Kopitar.

„Koliko peres mi daš za krajcar?“ je vprašal Peter srečnega tovariša.

„Pet — pa nič več!“ se je glasil odločni odgovor. „Nova so po krajcarju!“

„Dobro,“ je vzdihnil Peter. „Doma imam hranilček. Počakaj me, da se vrnem! Zapik!“

Tekel je domov, smuknil skrivaj skozi vežo in po stopnicah v zadnjo sobico in vzel svoj lončeni hranilnik iz miznice. Nekaj trenutkov je obstal in gledal proti oknu.

Ondi je strašil na rdeči deski grozno kosmat in črn parkelj z rdečima rogovoma, s papirnato verigo in košem. Trizobe vile je držal v krepiljih, se režal grozljivo in kazal svoj dolgi ognjeni jezik. Mirna, pobožna nuna v črni obleki in belem oglavniku je stala z drobnim molkom poleg njega in se ni kar nič bala peklenskega sina. Zraven nje se je naslanjal onemogel češpljev mož z lestvico in metlo na zid. Vse tri pa je nadzoroval jako rdečeličen Miklavž v bogato posrebrenem ornatu, z dolgimi belimi lasmi pod visoko mitro, z dolgo, belo brado in s pozlačeno škofovsko palico.

Zdelo se je Petru, da ga gleda Miklavž svareče in preteče . . . Toda silneje ga je priganjala dobičkaželjnost in že je začel sukati in obračati lončeno posodico in dregati z iglo v luknjo. Ali noben krajcar ni hotel vunkaj. Dečko se je jel bati, da ga Kopitarjev ne bo hotel čakati več dolgo. Tiho se je zmuzal na dvorišče in v kotu razbil hranilček s kamenom. Pobral je denar in zagnal čepinje na smetišče. V rokah je imel same nove krajcarje, ki so se svetili že tako lepo, kakor bi bili zlati! Naglo jih je shranil v žepu in hitel k tovarišu.

„Odpik!“

Iznova sta začela metati in švrkati peresa. Nace je bil pravi mojster. Debeli Peter ga je kar občudoval, zajedno pa je bil že malo jezen nanj in mu zavidal čudovito srečo in okretnost.

Včasi je igral Nace nalašč malomarno, da prijatelj ne bi prekmalu izgubil veselja. Peter je počepal, pokleknil in se trudil, kakor da si služi vsakdanji kruh. Vedno bolj se je razburjal in vedno nerodnejše so mu bile roke. In zmeraj bolj mu je ginil up, da bi še mogel dobiti izgubljeno zopet nazaj in „biti svoj“. Spretni Nace ga je obral, da je bil Peter docela „suh“. Tako hudo ga ni bil „nesel“ še nikoli. Peter je gledal v tla.

Obhajala so ga bridka, tesnobna čuvstva, kakor spekulanta, ki je na borzi zaigral ves svoj imetek. Smilil se je sam sebi; na vso moč mu je bilo žal, da se je bil lotil nesrečne igre.

„Oh, moj hranilček, moji svetli krajcarji!“ je vzdihnil natihem in tožno pogledal naokoli.

Zmerom jasneje je svetil dan nad reko in nad hišami. Resno je stal grad s svojim starosivim zidovjem in rjavimi strehami na sočnozelenem hribu. Od debelega okroglega stolpa proti oglatemu je počasi stopal vojak s puško; nasajeni dolgi bajonet se mu je bliskal za glavo.

„Posodi mi no še par peres, Nacek!“ je prosil nesrečni Peter.

„Saj imaš gumb!“ ga je opomnil Nace. „Pojdiva se za tuze!“

„Nemara pa le dobim peresa in novce nazaj!“ si je mislil Peter, ko si je s Kopitarjevim pipcem rezal gumb z rokavov. „Gumb mi že spet prišije dekla doma.“

In izgubil je tudi še „tuze“, vendar — ne vseh: Nace je bil usmiljen in mu pustil najpo-trebnejše na obleki.

„Nič ne maraj, drugič obereš pa ti mene!“ ga je tolašil. „Zdaj se greva pa šolat!“ ga je vabil prijazno, ko je videl, da gloda kes dušo Petrovo. „Samo — če dobim igro jaz, boš ti „kozol“ in boš moral po eni nogi tolikokrat okoli „šole“, kolikorkrat ti ukažem. Tukaj gre le za čast!“

Zarezal je podolgast lok v tla in ga razdelil s črtami v osem razredov, v štiri visoke šole, vica, pekel in nebesa.

In zopet se je pokazal Kopitarjev Nace ime-nitnega mojstra. Prirojena nadarjenost in pa redka vztrajnost sta mu pomagali, da je, pravi umetnik, visoko nadkriljeval vse diletante ob Ljubljani.

Naglo je metal ploščnat kamenček zaporedoma v posamezne razrede, previdno plesal po eni nogi in suval kamen zopet iz risa. Peresa in

krajcarji so mu rožljali v žepu ob vsakem skoku. V kratkem je izdelal šest razredov; ustavilo ga je šele v sedmem, posebno ozkem razpredelku.

Zdaj je prišel na vrsto debeli Peter. Vrgel je kamen v prvi razred, pa ga ni mogel takoj spraviti tudi vunkaj; skočil je čezenj. Tako je obtičal precej začetkoma, Nace pa je spretno izvršil ozki sedmi pa široki osmi razred in vse štiri šole do vic. Nanovo je smel nastopiti Peter. Gnala ga je pač huda častilakomnost, ker mu je ušel kamen izpod noge v stran in ker je povrh on sam stopil na prepovedano črto.

Zmeraj bolj je občudoval prijatelja, ki je toliko znal in bil tako malo ponosen, nikar pa še ošaben. Sklenil je trdno, da ne odneha prej, dokler ne bo znal prav tako lepo kakor mojster Nacek.

Ko je dokončal Kopitarjev tudi pekel in nebesa, je zagnal svoj kamen z nogo navzdolž preko vse šole in obtemtakem dobil igro.

„Pepeteper, tipi sipi kopozepel!“ je dejal Nace tovarišu v tajnem p- jeziku, da ne bi kakšna nepoklicana priča zvedela o Petrovi bridki usodi. V knjižni slovenščini bi se glasile skrivnostne besede Nackove: „Peter, ti si kozel!“

„Desetkrat okoli šole!“ je zapovedal zmagovalec.

In „kozol“ je moral nemudoma začeti potovanje okoli podolgastega risa. Ko pa je najmarljiveje plesal po eni nogi, se je nenadoma prikazal kratkonogi, okrogli oča Balantov izza ogla. Nace se je mahoma skrnil za oreh.

„Ali hoče ta šalobarda nemara kar ves božji dan skakati po eni nogi?“ se je čudil mož, ko je videl svojega sina gorečo prizadevnost. Čim bliže je prihajal, tem bolj mu je kipela jeza. Fant pa je navdušeno romal venomer dalje v kolobarju.

„Peter!“ je zaklical razjarjeni oča in pomembno zažugal s pestjo. V duhu je že kaznoval paglavca. Ta se je plašno obrnil in stopil na obe nogi.

„Le čakaj, Peter, ti butec nemarni! Takoj domov! Čakaj, čakaj!“

„Skrij se v naši drvarnici!“ mu je zašepetal Nacek izza oreha.

Peter je zdirjal odtod in se ravnal po tovariševem nasvetu. Srečno je našel zavetje na dvorišču stare hiše, koder je pridno čevljaril stari Kopitar. Kmalu se je prikazal tudi Nace. Tihota sta čepela v drvarnici. Na dvorišču je glasno kikirikal petelin, na sosedovem vrtu pa je ščinkal vesel ščinkavec . . .

„Veš kaj?“ je izpregovoril Nace, ko je minila nevarnost. „Zdaj pojdiva pa ribice lovit, da

nama ne bo dolgčas! Počakaj malo! Lovi muhe v to škatlico!“

Kopitarjev je odhitel in v kratkem prinesel vse potrebno za uspešen ribolov. Na dolgo leskovko je privezal na gorenjem koncu belo nitko. Potem je upognil buciko med zobmi tako, da je bila podobna trnku, in jo privozlal s spodnjim koncem niti. Malo nad odico je privezal lesen klinček, da odica z vado ne bi mogla pregloboko v vodo. Ribnica je bila gotova. Enako je naredil tudi Petru, ki je hitro pozabil svojo nesrečo, pridno lovil muhe in se silno veselil zanimive zabave. Komaj je čakal, da je ročni prijatelj dovršil vse priprave.

Nace ga je povedel čez most na Sv. Petra nasip, češ, da je ob tem bregu pričakovati več plena.

Zlezla sta skozi lesene rante in stopila na breg. Tam je bila ozka stezica, uhojena od vnetih ribičev. Vsak je dejal muho na trnek.

Z neopisnim veseljem je metal Peter svojo odico v vodo, iztezal roko, kar je mogel in pazil na klinček, kdaj se bo jel potapljati in oznanjati, da je nekaj prijelo ali se celo ujelo. Cel trop nežnih ribic je plesal in plaval in se poganjal za vado, ali Peter ni ulovil nobene. Zmerom iznova je moral devati druge vabe na odico.

Nace je bil srečnejši. Potegnil je srebrnkasto ribico iz vode. Nesebični Peter je zavriskal od veselja in lovil drobno, polzko živalco, ki se je meteljala po kratki travi in bilinah.

„Bežežipivapa! Popolipicapaj!“ je zdajci vzkliknil Nace, vrgel svojo ribnico v vodo in ubežal neutegoma po bregu tako čilo kakor izpočit zajec.

Zgoraj pri rantah je stal „popolipicapaj“! Redar!

Toliko da ni padel Peter v Ljubljano, tako se je prestrašil, ko se je okrenil in zagledal uniformiranega moža z dolgo sabljo in presvetlo luno. Zapuščenemu dečku je zastajalo srce . . . Venomer je zrl v brkatega, tako srepo gledajočega tujca. Kar ni se mogel ganiti; težko je pre-magoval solze . . .

„Pojdi gor!“

Fant obledi.

„Le hitro!“ vелеva neusmiljeni tuji glas . . .

„Jaz ti že pokažem ribariti!“

Ribnica pade zasačenemu ribiču iz rok. Trepetaje leze grešnik navkreber: grozno mučen in težak mu je vsak korak.

„Tecite gledat!“ vpijejo in kriče otroci, ki se zbirajo v bližini izza vseh kotov in oglov. „Balantovega debeluha bodo gnali v keho! Zaprt bo, zaprt! Tecite no!“

„Čigav si?“ ga vpraša redar zgoraj.
Glas zastaja dečku v grlu; kar ničesar ne more govoriti.

„Balantov . . .“ odgovarja naposled jecljaje.
„Z mano!“ ukaže strogi mož.

Iznova prešine strah dečku vse ude in mu širi oči. Plaho se ozre naokoli — toda povsod vidi same zlohodne, zijačaste obraze. Od nikoder ne more pričakovati nobene pomoči: ves obupan povesi glavo in se jame jokati.

„Pustite me, gospod policaj . . . saj ne bom nikdar več . . . oh, pustite me no!“ prosi in poklekne pred stražnika. Lomi ga silen strah, da ga odžene tujec v sužnost, v temno ječo, koder ga zakujejo v železne sponne in verige. V strašni grozi mu zadrhtava detinja duša . . .

„Le vstani, da greva domov, k tvojim staršem!“ mu veli redar.

Peter zardi od sramu, ko sliši o preljubih starših.

„Da le ne bo treba takoj v zapor!“ si misli in se oddahne nekoliko.

Ali vendar bridka, prebridka je proti domu pot! Redar ga prime za roko, kreneta jo proti mostu. Žalostno, žalostno pojo šentpeterski zvonovi . . .

Vedno večja tolpa otročajeve in drugih radovednežev spremlja zločinca in variha varnosti. Povsodi gledajo ljudje iz oken in raz prage.

Čimbolj se bliža Peter domu, tem burneje mu utripa srce in tem glasneje joka in tuli. Ko jo zavijeta proti Balantovim, jame kričati in se dreti, kakor bi rezali jermene razenj. Vse vre skupaj.

„I, kaj pa je, kaj pa je vendar?“ zavpije širokolica, močnoboka Balantovka, ko zagleda svojega ljubljenca v redarjevi roki. „Križ božji!“

Tudi njen mož stopi razburjen in veže.

„Saj je vaš, gospod Balant, kajne?“ vpraša redar.

„Naš je, naš!“ hitita oča in mati. „Kaj pa je? Kaj pa je bilo?“

„Ob Ljubljani je lovil ribe!“ se glasi obtožba.

„O ti nemarni otrok, ti!“ vzklikne mati.
„Kako lahko bi bil padel v vodo!“

„Tako, tako, tako!“ se jezi oča, dočim se Peter skriva za materjo. „O ti grdi spak, ti! Alo, takoj gor!“

Ihte in jokaje tava zlikovec z materjo v prvo nadstropje. Miri ga sicer, da se mu ni treba več bati hudega gospoda policaja, vendar pa sluti, da vseh nevarnosti še ni konec.

„Oh, ti otroci!“ vzdihne oča Balant. „Komaj bi bilo, da bi jim bil človek ves ljubi dan za

petami! Vsak čas naonegavijo kakšno nerodnost. Prosim, izvolite malo stopiti k nam, gospod redar! Dobrega borovničarčka imam tamle, gospod redar, če ne zamerite! Prosim, izvolite ga malo pokusiti!“

Vzame veliko steklenico raz polico in nalije kozarček.

„Prosim, sedite!“

Redar ni tako prevzet, da bi odklonil prijazno ponudbo.

„Prav dober je!“ pohvali pijačo in si obriše močne brke. „Borovničar je posebno koristen zoper vsako mrzlico, katerih je vsega skupaj devetindevetdeset sort — če se ne lažejo učeni dohtarji!“

Balant mu natoči z velikim veseljem še trikrat, da bi zavaroval moža vsaj zoper glavne „sorte“ nevarne mrzlice. Prijetno okrepcan, odide redar, oča pa hiti s palico za sinom.

Komaj ga zagleda Peter, že se mu ponove skrajno neprijetne slutnje in nanovo jame tuliti, kar se da.

„Ti cvet malopridnosti!“ ropota razkačent oča. „Tako delaš čast in veselje svojim dobrim staršem, ti kajon? Kod pa si se drgnil in valjal? Kje pa imaš gumbe?“

„Stran so mi padli,“ se laže Peter z jokavim glasom.

„Tako, tako, tako!“ vpije razjarjeni mož. „Najprej razbije hranilček — čepinje sem našel na dvorišču — zapravlja denar, potem skače ves prismojen po eni nogi kakor obsedena kobilica in trga drage čevlje, naposled pa ga prižene redar domov, redar!“

„Čisto je podivjal, odkar hodi v šolo!“ se oglasi mati. „Prej je bil tako dober in priden.“

„Ali ti nisem ukazal, da izgini domov?“ rentiči srditi oče. „Kaj? Ne prime se te nobena lepa beseda, potepuh! Ti že ne boš nikdar gospod! Ti že ne! Začel si zgodaj, priti utegneš daleč! Lovili te bodo biriči in žandarji, hudodelnika! Naposled te zapro za vse žive dni na Gradu med tatove in razbojnike k mišim in podganam — ako te ne obesijo rajši takoj!“

„Pusti ga že, pusti!“ prosi mati. „Saj revež nima še vseh zob in ne ve še, kaj je prav in kaj je narobe!“

„Kajpa!“ odločno ugovarja mož. „Moram ga kaznovati! Bolje je, da je tepen, kakor da plava mrtev po Ljubljani. — Bil sem predober; odslej bo pela druga!“

Nič niso zalegle prošnje materine. Nemudoma je oča izvršil preki sod.

TOPOLI.

ČUDODELNA ROŽA.

(BELOKRANJSKA BAJKA).

Visoko v gorah, za šestim vrhom, za šestim potokom je živel ogljar Boštjan z vnukinjo Lenko. Star je bil ogljar Boštjan; srebrnobela brada mu je segala do pasu, beli lasje so mu padali globoko po hrbtu, pa je bil še čil in zdrav. Napil se je iz studenca, pa je zaukal, da je odmevalo iz gorskih kotlin; planinska zelišča je užival in vsako bolezen je zagovoril in za vsako rano je vedel zdravilno cvetico. A bolj ko vse gorske rože je ljubil svojo vnukinjo Lenko. Lepa je bila Lenka kakor zorna vila; kadar je zapela, so potihnile ptice in kdor jo je videl enkrat, je hodil vse življenje z bolnim srcem . . . Pa jih je bilo malo, ki so videli njeno angelsko obličje, in še manj, ki bi govorili z njo. Živela je pri dedu Boštjanu, ki jo je čuval kakor jastreb mladiča in bolj od zenice svojega očesa. Gospodarila mu je v koči, on pa je ogljaril in prišel le redko v dolino. Zadovoljno sta živela in srečno; samo pastirji, ki so pasli po planinah, so jima včasih drugovali.

Lenka pa je dorastla in ded Boštjan je zapazil, da uhaja pogosto tja proti bližnji planini, kjer je pasel pastir Kozma.

Visok in močan je bil Kozma; kadar se je zasmel, je pokazal zobe, ki je z njimi pregriznil palec debelo vejo; in če je zaukal, se je slišalo daleč tja v Belo Krajino.

Zapazil je stari Boštjan, da se Kozma in Lenka shajata bolj pogosto, nego je prav, in postal je nevoljen na vse pastirje, kar jih je paslo po planinah.

„Opolnoči pojdem gor k črnemu jezeru,“ je dejal nekega večera Lenki — „opolnoči, ko pridejo tja vse dobre in hudobne vile, in v takšni noči pojdem, ko bo kričalo po zraku movje —.“

„Kaj je to — movje, dedek?“ je povprašala radovedno Lenka in ga prosila, naj ji razloži in pove, kar ima v mislih.

Ded Boštjan pa je nagubančil čelo in je pričel pripovedovati Lenki o čudnih rečeh.

„Vedomci in gozdniki, dobre in hude vile prebivajo v teh gorah in kdor jih ljubi, so mu naklonjene in mu ne store nič hudega. Movje pa je sovražno vsakemu in gorje dekletu, če bi ga kdaj slišala! Jaz sem ga slišal in lasje so se mi ježili — par krat že in bi ne želel tega nikoli več. Peklenski glasovi so to, ki vrše po zraku in zwabijo človeka v gotovo pogubo. Takrat, ko so bili ljudje v dolini še boljši in so verovali v gozdnike in vile, se ni nikoli zgodilo, da bi potegnil vedomec v tolmun perico, in nikoli se ni slišalo, da bi zavedle vile trudnega popotnika. A sedaj, ko je svet ves pokvarjen, so v gorah tudi hudobne vile in movje. To poslednje je najhujše, Lenka, in ne želi si, da bi ga kdaj slišala ali videla! Prišumi in privrši po zraku, ponoči samo in če je oblačno; zateglo klicanje se sliši iz višav, kakor da bi vrag piskal v piščalko in črne vešče se pode pod nebom, dokler ne izginejo, kamor so namenjene. Kakor črne vešče, sem rekel, Lenka; pa niso vešče in niso črne ptice, ampak duše neporojenih otrok . . . Satan jih ima v oblasti, ker niso krščene, posebno, če so jih zamorile matere, ko so komaj spočele . . . In s križem — sveta so se zbrale v teh gorah, kjer vrše in šume po zraku in se napotijo zdaj k tej, zdaj k drugi deklici, ki je kdaj zamorila takšno dete . . . Napote se, pravim ti, v temni noči trumoma in ko se dogovore s tistim peklenkim, žvižgajočim glasom, poleti ena naprej, druga za njo, ker vsaka ve natanko, kje prebiva njena nečloveška mati. To je movje, Lenka, najhujše zlo v teh gorah, hudobnejše od divjih mož in hujše od vodnih vil! Ljudje doli v dolini ne verujejo v movje, zato se je zgodilo, da je izgnila pred leti Senkova Marjeta, da nikdo ni vedel ne kdaj, ne kam . . . Pripovedovali so mi, ko sem prišel v dolino, in rekel sem jim: „Movje jo je vzelo . . .“ — pa so se mi smejali, bedaki! Povedal sem jim od konca do kraja, vse po vrsti, kako in kaj je z movjem, pa mi je dejal učitelj,

da sem videl — žerjave. Naj mislijo, kakor hočejo, a gore imajo svojo moč in jaz sem videl na lastne oči, kako je bila Senkova Marjeta vsa napihnjena, potem pa je splahnela kakor mehur, če stopiš nanj. Porodila ni, kaj je storila drugega kakor zaužila Klekovo rožo! Saj sem ti že pravil o Kleku, kamor jašejo coprnice na metlah ie vilah, namazanih s hudičevo mastjo, da se gostijo tam z vragom in se posvetujejo o svojih hudobijah. Tam na Kleku raste roža, bela ko sneg, in samo prave coprnice, ki vidijo skozi zid, jo lahko ugledajo. In ta roža ima čudodelno moč, ki ji jo je vdihnil satan sam, da lovi z njo duše neporojenih otrok. Mati zaužije Klekovo rožo, pa zamori otroka, kakor je storila Senkova Marjeta, da se je podevičila kanalja kar čez noč. Čudodelna roža je to in tu gori na bregu črnega jezera so jo zasadile in zasejale naše coprnice, da jo lahko utrga nečistnica, ki hoče dati dušo neporojenega otroka satanu v oblast. Pa ne cvete kakor druge rože, ker je ni ustvaril Bog: ne mara za solnce in za beli dan, samo ponoči se odpre njen cvet naširoko, da se sveti skozi temo kakor bela zvezda. Včasih se pokaže tudi kod drugod, ne samo tu gori ob črnem jezeru, ker povsod na svetu žive čarovnice in sejejo to seme v božjo zemljo. A utrpati jo je mogoče samo v taki noči, ko vrši po zraku movje in kaže pot do te čudodelne rože. Fej! Pozabi Lenka, kar sem ti pravil, pa je dobro; da veš, tudi čez to mojo kočjo sem že videl bežati te črne vešče, kar ne pomeni nič dobrega. Bom stopil nekoč gori k črnemu jezeru, opolnoči, kakor sem dejal, in poprosil dobre vile, naj mi dajo praprotnega semena iz kresne noči, ki si ga nasujem v škornje, da se napravim nevidnega. Pa zvem potem kmalu, kaj si imata vidva s Kozmom toliko povedati, da mi uhajaš tja k njemu venomer . . .“

Tako je govoril ded Boštjan, Lenka pa je pobleдела.

„Ne hodite k črnemu jezeru, dedek,“ ga je poprosila — „saj ste mi sami pravili, da ima črna voda črno moč, in visoko gori med skalovjem si lahko zlomite nogo ali pa vas zavedejo v nesrečo hudobni gozdniki, da se ne vrnete nikoli več. Ne hodite, saj bo kmalu kresna noč in jaz sama vam naberem praprotnega semena, da si nasujete v škornje in postanete neviden . . .“

Ded Boštjan pa je odkimal.

„Kresna noč je še daleč, marsikaj se še lahko zgodi med tem; o takih stvareh pa ni, da bi poslušal žensko. Bog ve, če ne živita ti in Kozma v nemilosti pri naših vilah, Bog ve, če se že ni zgovorilo movje za tvojo dušo . . .“

Takrat se je Lenka zasmejala.

„Ej dedek,“ je vzkliknila in si ovila njegovo srebrnobelo brado okrog roke — „tudi Kozma pozna gorske skrivnosti in še vse drugačne nego vi! Ali ne veste, da se je porodil visoko gori v planinah in so mu vile bolj naklonjene nego vam, ki ste prišli ogljarit iz doline? Ali ne veste, da je Kozma junak, ki pobije medveda s pestjo? Vile ga ljubijo, in če zaspi ob potoku, ga varujejo vedomca; če zadremlje v gozdu, ga prebude s svojim sladkim petjem, ako se mu bliža sovražnik. Ako sem pri njem, se ne bojte, da se mi zgodi kaj hudega; vza zdravilna zelišča pozna, kakor vi, in celo proti movju ima moč, hihi!“

„Proti movju?“ se je začudil ded Boštjan in oči so se mu jasno zabliskale. „Potem ve tudi o čudodelni, Klekovi roži; in če ve on, bi dejal, da si vedela tudi ti . . . Lenka, kaj si storila?“

Osoren in očitajoč je postal dedov glas in Lenka je spoznala, da se je neprevidno izdala . . . Pogledala je v tla, ker se ni upala, ozreti se v dedove oči, in težka sramota se je razlila čez ves njen obraz . . .

„Pojdem, da izprosim pri dobrih vilah kazen za vaju oba, pojdem, kakor sem rekel, k črnemu jezeru in če živim še v milosti pri dobrih vilah, se bodo zmaščevale nad teboj in Kozmom!“

Nato je stopil proti durim, a Lenka se ga je oklenila okrog vratu in je zajokala.

„Ne hodite, dedek, noč je zunaj, lahko se vam kaj zgodi! Ne bojim se vil, ker me ljubijo kakor mojega Kozma, ki ga ljubim kakor vas, dedek!“

Dedu se je nekoliko omečilo srce in odstopil je od duri.

„Movje se bo zmaščevalo nađ teboj, Lenka, ker si rabila čudodelne, Klekove rože, fej! Kaj si storila, Lenka!?“

Lenka je ihtela, a ker je videla, da ostane dedek v koči, je legla na slamo in zaspala.

Ko se je prebudila in poklicala deda Boštjana, se ji ni odzval nikdo. Trska na ognjišču je ugasnila in temno je bilo v koči, samo par zvezd je gledalo skozi odprto okno na njeno ležišče. Poklicala je drugič in tretjič, pa ji je odgovarjal samo odmev njenega glasu, deda Boštjana pa ni bilo v koči. Planila je kvišku in odrinila duri, ki so bile le priprte, in stopila na plano.

Visoka noč je slonela nad gorskimi vrhovi in zvezde so bile posejane redko. Takrat je stisnila dlani kakor v shrambo in ju nastavila pred

usta, da je odmevalo daleč skozi noč, ko je zaklicala z napetimi prsi:

„Ko—o—o—o—zma! b—o—o—o—o—oj!“
Završalo je po planinah in je votlo odmevalo od vseh strani. Kmalu pa se je stresel zrak drugič, ker tam od nasprotne planine, ki se je videla v noči kakor temna senca, se je odzval nekdo mogočno in zateglo:

„Lenka—a—a—a—a! Tako—o—o—o—oj!“

In Lenka je legla v rosno travo, dokler ni prihitel Kozma in obstal pred njo, visok in močan kakor gorski bog. Povedala mu je, kako se je zgodilo, in se je naslonila nanj s solznimi očmi. Kozma pa se je sklonil k njej in jo poljubil, da je vztrepetala kakor golobica; nato jo je vzdignil v naročje in se napotil z njo visoko v goro.

V levici je nosil palico, z desnico je stiskal k sebi Lenko, ki se je oklenila njegovega vratu in zatisnila oči, da bi ne videla črnih prepadov. Po ostrih pečinah, po robovih skal je hitel Kozma kakor divji kozel in ko se je zdaniilo, je prišel visoko gor do črnega jezera.

Med sivimi skalami je ležala temna vodä, kakor veliko črno oko in med bodečim grmičevjem je našel utopljenega deda Boštjana. Telo je bilo v vodi, za suknjič pa je bil obvisel na trnju in njegov obraz je bil objeden od rib.

Z rokami je izkopal Kozma jamo, kamor je položil njegovo truplo, in potem je zavalil na tisti kraj skalo, visoko, kakor je bil sam.

Ko je končal pokop, je stalo solnce že visoko in spoznal je, da se je trebe napotiti nizdol, če hoče dospeti do kočë še pred mrakom.

Zopet je dvignil Lenko v naročje in je stopal oprezno ob prepadih in brezdnih, pa ni hotelo biti poti konca nikjer in nikoli, kakor da hodi v kolobarju. Zmračilo se je že, pa je taval še vedno po porskih grebenih in tako tudi vso dolgo, temno noč...

„Glej, Lenka, prvič v življenju so me zavedle hudobne vile! Ljubile so deda Boštjana in zmaščevale so se nad nama zaradi njegove smrti. Sedaj sva prišla pri njih v nemilost.“

In blodil je dalje... dva dni in dve noči, dokler ni prišel truden, kakor še nikoli, v dolino. Samo enkrat sta se še napotila z Lenko v gore, a iz skale, ki jo je zavalil na dedov grob, je pogrnala visoka, bela lilija, ki je s svojim mogočnim vonjem zamorila vse čudodelne Klekove rože, da ništa več mogla prikrivati svoje ljubezni. Še tisto leto je Lenka porodila sina, ki je bil, ko je dorastel, še močnejši kakor Kozma. Bika je ugnal s pestjo; če je izpil vedro vina, je stal še na eni nogi, a pozneje je odšel v daljno deželo, kjer se je oženil bojda s tako lepo princeso, da se je stopil ob njenem pogledu kokor sladkor v vroči vod

TU ROKA VZPETA POTRESE Z
VERIGO IN USTNICE ZATRE-
PETAJO: SVOBODE!

SV. ČECH.

Sijajnemu spominu nepozabnega
češkega narodnega pevca — gla-
sitelja resnice, krasote, svobode
in človečanstva — buditelja na-
rodnega čuta, posvečuje
„UMĚLECKA BESEDA“ V PRAGI.

BODI POZDRAVLJENA Z GROM-
NIM SINA KLIKOM, SLAVIJA
MATI!

LEPOTICA.

EDOUARD ROD.¹⁾

(KULTURNO-LITERARNA ČRTICA).

Današnja kriza v duševnem življenju sodobne Francije kakor sploh vse civilizovane Evrope ima mnogo sličnosti s krizo, ki se je pojavila po veliki revoluciji. Obe reakciji izvirata iz istega duševnega razpoloženja, združenega nujno z utrujenostjo po dobah intenzivnih duševnih in telesnih naporov posameznikov in človeških skupin. Je to neka melanholična obupnost, neka prenasičenost po bleščečih, toda dostikrat deloma le navideznih zmagah človeškega duha. Prevarane nade, nezadovoljnost z novim stanjem in razburjeno iskanje novih ciljev in smeri obda stare, pokopane ideale z novo gloriolo, stare iluzije vstanejo kot zaželjene realnosti iz razvalin porušenega družabnega sestava. Ali zaman! Pokopani, obrabljeni ideali se ne vrnejo nikdar več, ker so od novih nezadovoljnežev zasanjani čisto drugačni. Morejo kvečjemu tvoriti le kvas novim idejam; novo pokolenje pa jih pozabi, kakor da jih ni bilo nikoli. Tisočkrat zaželjeni novi družabni red je staremu pokolenju pretuj, mlado je brez utrjene tradicije; vsakokratna preroditev človeške družbe najde vsled prepočasne obistnitve načrtov novo inteligenco, ki ji novi družabni red v tem trenutku že davno ni več ideal, in odtod vedno tiste neskladnosti pri vseh reformah, ki so tem večje in splošnejše, čim temeljitejše so preobrazbe.

Kaj je neki v bistvu takozvana „novokrščanska šola“, razne spirituelne tendence, drugega, nego spleen francoskih plemenitaških emigrantov Napoleonovega cesarstva in nove burbonske samovlade? Gotovo, tedanji konzervativni branitelji monarhije so bili mnogo odločnejši; z malo izbranimi in sovražnimi besedami so pozdravljali mlado demokracijo (kakor n. pr. narobe — Voltaire, pisatelj, „Peterburških večerov“ in skrajno individualistični Constant), povzdigovali ter pridigali so staro, malo vodeno moralo o splošni odgovornosti vsakega in vseh, se poglobljali

(kakor Mme de Staël) v progresistne ideologije, zasanjali s Chateaubriandom srednjeveški misticism, dokler ni dobri, a malo prostodušni Lamennais prepojil te idejne zmesi z nekim krščanskim demokratizmom. Kakor dandanašnji sodrugi Desjardinsa, so bili tudi oni sentimentalni pesimisti, ki jim ni prijal novi duh svobodnega razvoja in novorojenega demokratizma. V osebnega Boga, izvzemši morda Josipa de Maistre, niso verovali in zato je bila njih krščanska morala brez sankcije, brez smisla, nič ko zadnji, brez nadejni odpor proti neizbežnemu razvoju stvari. Izzvenel je v Lamartineovih „Meditations“, kjer se združuje že s predromantičnim idealizmom.

Kakor takrat je dandanes splošna anarhija eden izmed najočividnejših znakov sodobnih etično-političnih stremljenj. Vse tradicije in zakoni se kažejo kakor za silo zakrpana obleka; avtoritativno velja le še ironičen posmeh, vsi oltarji, naj si bo že oltar estetike, etike, modroslovja i. t. d., so porušeni, vse nam je pretesno, precena vseh vrednosti pa je še v prvih začetkih. Naše razdražene misli nočejo strpeti za vse čase in vse družbe veljavnih vrednosti; pojavil se je, rekel bi, nekak simbolizem v svetovnem nazarju; nič določenega, trdnega, na kar bi se dalo sezidati kako prepričanje, samo nianse razkrojenih mrtvih idej, odmevi nerazumljivih novih filozofij. Odtod tudi dan na dan toliko knjig „o srečnem življenju“, katerih konfuznost presega vse meje. Za naša čuvstva in naše misli so državni in cerkveni zakoni že davno nerabljiva šara, naše intimno življenje je prehitelo konvencionalne, na zunaj še vedno veljavne forme že za več desetletij in vendar smo preslabi, da bi se oprostili tradicionalnih spon, in na Slovenskem bolj ko drugod. Napredek znanosti, drugačne ekonomske in socialne podlage, mrzličnost našega javnega življenja ter popolni razkroj starih in postanek novih družabnih razredov so glavni vzroki sodobne nesigurnosti v vseh panogah človeškega

¹⁾ Viri: Rodovi romani. Lanson, Hist. de la lit. fr., Krejčič za životopis itd.

delovanja. Opojili smo se z najrazličnejšimi, nasprotujočimi se, skoro docela negativnimi filozofijami, pokopali tisočletne presodke, novi cilji pa so še v daljavi in Bog ve, se li porode že nove ideje, ki bodo mogle v istini služiti za podstavo bodočega družabnega reda. Prorokov je mnogo, vsak trdi, da je našel kamen modrecev, absolutno istino, toda jamčiti ne more nobeden. Kar bo odnosno najboljšega, bo moralo sicer za par stoletij obveljati, človeštvo pa se bode kakor dosle znojilo za veliko iluzijo, absolutno istino, in naj se še tako prepričuje, da pripoznava samo relativno.

Ko je 30. jan. t. l. umrl nanadoma Edouard Rod, je pokazalo ne samo francosko, temveč časopisje vse Evrope, da je preminil eden izmed glavnih zastopnikov sodobnih kulturno-etičnih stremljenj, pisatelj, ki ga je doba razumela, ljubila in — čitala. Malokdaj se zgodi, da žanje pisatelj ob svoji smrti toli enodušne, nepristranske hvale. To dejstvo samo priča, da je bil Rod glasitelj svoje dobe. Nesebično, tiho, skromno njegovo delovanje je našlo zaslužno priznanje. Najmanj vsako drugo leto se je pojavil kak rumen zvezek z njegovim imenom v knjigotrštvu, brez renomiranja, brez reklame, kakor da je pisatelj kak literaren pozabljenec, ki objavlja le še skromne spomine. Njegova skromnost je bila tolika, da se niti ni smatral umetnikom-pisateljem, čeprav ga je z užitkom čitalo vso izobraženo evropsko razumništvo.

Rodil se je Edouard Rod 31. marca 1857 v Nyonu na Švicarskem, v kantonu Vaud, preživel dijaška leta v Lausannu, Lyonu in na nemških univerzah, kjer se je navzel nemške filozofije, proučaval Goetheja, Schopenhauerja, Hartmanna in dr., angleške preraphaelite in malone vse moderne književnosti. Veliki Jean Jaques je njegov rojak, delita si vrline, dočim se je Rod večinoma izognil njegovim slabostim, zlasti sentimentalnemu pridigovanju, kakor je lastno fanatičnemu prepričancu, ki vidi ves svet le v eni barvi in ne sluti njegove bujne pestrosti. Rod je čutil duševno sorodnost z Rousseaujem, ga proučil ter spisal o njem veliko, globoko študijo „L' affaire J. J. Rousseau“, ki je zbudila svoj čas mnogo zanimanja.

Krasote ženevskega jezera in montblanških gorâ ga niso mogle zadržati v domovini; moderni Babilon, Pariz, središče umetnosti in pisateljske slave ga je vabil in zvabil. Z vso vnemo mladostnega navdušenja se je vrgel v strastno barbo za naturalistično šolo, postal hitro eden najnavdušenejših privrženecv ravno proslulega Zola, obe-

lodanil v njegovo obrambo polemičen spis ter jel pisati tudi sam v njegovem duhu. Vendar protestantskemu, od narave k razmišljanju razpoloženemu Švicarjû ni moglo zadoščati enostavno brskanje po skritih instinktih človeške zveri in zato se razlikujejo tudi njegovi naturalistični romani, kakor Palmyre Vaulard, La chûte de miss Topsy, La femme de Henri Vanneau, Tatiana Leilof i. t. d. v marsičem od spisov čistih naturalistov. Ideja Gomourtov, da naj bodi roman le nekakšna „enquête sociale“, se je hitro preživela, drug za drugim so zapuščali Zolajevo šolo ter ubirali svojo pot: Marguerite in Rosny sta prinesla v roman obširno slikanje socialnih bojov, Husymans se je izgubil na mističnih stezah srednjeveških ekstaz ter mično in ostroumno proučenega okultizma in satanizma, ter se naposled vrnil kot izgubljen, skesan grešnik v naročje edinozveličavne cerkve. A France se je kakor nekak moderen Diogen zaprl v svoje dragocene zbirke umetnin in dragih raritet ter piše satire, pretkane s pravcatim sarkazmom in nekim nedoločnim socializmom; Loti si je poiskal sujete svojih romanov po vsem romantičnem svetu, v Pekingu, Ispahanu i. t. d.; Bourget pa se drži stare naturalistne teorije, samo da jo uporablja za duševne pojave ter v poveličevanje cerkve; vsak poda par nezaslišanih, senzacionalnih romanov ali dram, zaide v maniriranost ter se pomeša navsezadnje med nesmrtnike v Akademiji, vsem poštenim ljudem v posmeh in zabavo.

Edouard Rod je bil eden prvih, ki so se otrešli dogmatičnega naturalizma ter jeli uporabljati popravljeno metodo na nasprotni način, t. j. (kakor se je enostavno izrazil Brunetièr): „l' observation naturaliste va du dehors au dedans, l' observation psychologique du dedans au dehors.“ Naturalizem je bila književnost popularizovane znanosti in ker je bila ta-le dozorela v klasje in so stopila medtem etična in socialna vprašanja v ospredje, je moral postati roman (ki se v njem najizraziteje zrcalijo vsi sodobni socialni in duševni pokreti) nujno psihološki, etičen, socialen. Kajpada naturalistna šola ni ostala brez vpliva na Roda. Odtod bistri njegov pogled, izvanredno poznavanje sodobnega družabnega sestava, skritih socialnih bojov, tihih, še neizrečenih, nepripoznanih teženj in pa zanimanje za majhna, navidez brezpomembna dejstva. Ta dediščina daje tudi njegovim romanom ono aktualno zanimivost, s katero so se tako prikupili.

L. 1886. je stopil pred občinstvo z romanom „Course à la mort.“ Materijalist Rod se je prelevil nakrat v skrajnega spiritualista. Seveda,

sanjavemu mladeniču, navzetemu nemškega modroslovja in srednjeveško-prostodušne umetnosti preraphaelitov ni moglo zadoščati enostavno delo, obstoječe v tem, da si človek načrta debele zapiske vsakdanjih činjenic ter iz njih skrpa naturalisten roman. Novi njegov roman je njegov lastni životopis, izpoved prenasičenega, življenja trudnega mladega človeka. Leopardijev pesimizem diha iz sleherne besede od iluzij goljufanega, enostransko razvitega mladeniča, ki ga je vrgla mržnja do realnega sveta skrajnemu spiritualizmu v naročje; ves svet mu je le nališpana maska, le semtertja od estetsko-perverz-nega užitka ublaženo življenje mučnih sanj. V gonji za užitkom je izgubil vse iskreno čustvo-vanje, breznadejnost mu je izmozgala voljo. Huysmansov „des Essais“, Bourgetov „Greslou“, D' Annunzijev „Aurisp“, Wildejev „Gray“ i. t. d. so le najznamenitejši njegovi vrstniki v sodobni književnosti. Brezdvomno je vplival Bourgetov „Disciple“ na mladega, razvijajočega se Roda. Kaj so vsi njegovi romani v tej dobi drugega nego dolg, izčrpljiv korolarij k „Učencu“? Roman je izšel takrat, ko se je pojavila ona duševna kriza, ki traja še dandanes. Tretja republika je preživela peripetije Boulangerjevih monarhistnih prekucijskih poizkusov, socialna vprašanja so zahtevala nujne rešitve, strah pred napredujočim socializmom je zburjal mislečo javnost. Stare ideje so trohnele v mrtvašnici, nove so lebdele še v nejasnih konturah, vsi duhovi so bili čez mero prenasičeni formalne znanosti, trudni dolgega pričakovanja vseobče sreče in zadovoljstva, ki so jih obetali njeni quasi-proroki. Elegantna Renan-Taineova skepsa je postala svetovni nazor intelligence, na spodaj pa je vladala moreča nezadovoljnost in porajala žejo po starih ali novih ciljnih in idejah.

Nbroj problemov je zahtevalo rešitev. In zopet je prišla Kantova metoda do veljave. Kritika ni prizanesla nobeni do zdaj spoštovani podlagi družabnega in duševnega življenja, ne morali, ne solidariteti, ne svobodni volji, ne svobodi. Politiki, sociologi in pisatelji so jeli tekmovati v

seciranju družabnega sestava in človeškega duha. Iz proučevanja vzrokov nastale krize, iz rastočega zanimanja za socialne probleme ter iz procvita zdravniško-psiholoških ved se je porodil tudi psihološki roman, iz njih je črpal svoje moči. Čeprav se da psihološki roman dostikrat težko ločiti od socialnega in moralnega, ker mora v njem, da ne postane navadna razprava ali pridiga, eno izpolnjevati drugo, moremo smatrati Roda za enega izmed glavnih, če ne za glavnega zastopnika modernega psihološkega romana, kajti marsikateri Bourgetov roman, kakor tudi romani drugih sodobnikov te vrste stoje na meji med leposlovnim spisom in strokovnjaškim poročilom, kar se Rodu nikakor ne more očitati.

Mnogo se govori in piše o tedanji invaziji tujih književnosti na Francosko. Morda se semtertja malo precenjuje vpliv inozemskih „človekoljubnih“ realistov na popolni propad naturalistne šole in razcvit novodobni mnogostranosti, kajti naravni razvoj javnega življenja in mišljuja je napredoval v isti smeri; tedanji triumf inostrancev je bil bolj učinek nego vzrok popolnega preobrata v književnosti. Vsekakor pa ostanejo zasluge de Vogüéja i. dr. že radi tega neprecenljive, ker so seznanili zapadno Evropo z dosedaj nepoznanim slovanskim slovstvom. Za prvi hip seveda je bil vpliv ruskih in skandinavskih realistov globok in vsestranski ko malokje in malokdaj kateri drug, toda samoljubni Francozi so si jeli kmalu izpraševati svojo literarno vest ter delati bilance slovs-tenega dobička in izgube. Začuli so se grajajoči glasovi o preplavljanju narodne literature z nerazumljivimi tujimi proizvodi. Prenaglo so se vrstili tako raznovrstni geniji, kakor Gogolj, Ibsen, Tolstoj, Nietzsche, Dostojevskij in prenasičena mlada inteligenca se je našla nakrat v najzmedenejši konfuznosti. Skrajni altruizem na eni strani, na drugi skrajno nadčloveštvo gotovo nista mogla pospeševati duševnega ravnovesja in zato je imel psihološki roman, ki je skupno dete vseh teh nasprotujočih si struj in se drži srednje ceste med skrajnimi ekstremi, toliko uspeha ter se razvil najpopolneje. (Dalje prihod.)

MATILDA KLEMENČIČ:

OREL - LJUBEZEN.

Kot orel krilati, ki v jasne višave
se dviga visoko, poln krasne moči,
in meri globeli, gore in planjave
od zore do zarje, pod solncem vse dni:

Tak močna sem v tvoji ljubezni, predragi,
ko orel krilati se dvigam nad svet,
ni strah me viharja, ne jez ne usode,
ko plamen leskeče ljubezni se cvet.

IZ GEOLOGIJE.

V.

OPAZOVALNE ČRTE.

(Dalje).

Med elementi geoloških map smo navedli mejnice posameznih tvorb. Da bi izdelali asolutno pravo geološko sliko kake krajine, bi morali izsledovati poleg vsega drugega tudi korakoma te proge. To je zahteva, ki ji ni mogoče zadostiti skoro prav nikoli v vsem obsegu. Zato naj omenimo mimogrede odkrito že tu, da je vsaka geološka mapa več ali manj nepopolna, torej le nekaka etapa na poti k popolnemu razumevanju geoloških razmer kakega ozemlja. Popolnoma prava geološka mapa je ideal, ki ga ne dosežemo navadno, a ki se mu moramo približati, kolikor mogoče; podobne razmere kakor v pravoznanstvu in v drugih strokah. — Vsega tega se mora zavedati geolog že pri razvrstitvi svojih obhodov, da izbere vsaj najprimernejša pota, v kar pa treba posebnega predzavetja, če vpoštevamo sledeče.

Brezpogojno naj postopa geolog vsekdar smotreno; cilja, ki ga naj doseže metodično, pa sploh ali vsaj zadostno iz početka še — ne pozna. Naravno ne ve vsled tega a priori popolnoma, kaj, pa tudi ne kako naj izkuša doseči namen svojih preiskavanj. Poslednje pa mora dognati čimprej, ako naj postopa znanstveno-smotreno!

V vseh civilizovanih državah imajo dandanes vsaj več ali manj splošne geološke pojme o zgradbi svojih ozemelj. Zlasti v Avstriji, koje geološko vprašanje nas zanima tu posebe, gre pa sedaj že za specijalno delo. — Predno se polotimo kake preiskave, se je zato treba seznaniti temeljito z vso starejšo tozadevno literaturo. V manjšem, posebnem teritoriju pa postopa geolog pač tudi tu podobno kakor tedaj, kadar naj preišče še popolnoma neznano, manjše ozemlje. Najprej napravi par izletov v najrazličnejše smeri, da se seznanj vsaj prav splošno in površno 1. s topografijo ozemlja; 2. s hribinami; 3. kjer izsledj kaj golic, naj se prepriča, kako plasti ležé; 4. naj izkuša dognati, kje je največ golic: v dolinah ali na gorskih stemenih. Čim več

se sicer izsledj že na teh orijentacijskih turah, tem boljje je za geologa kakor tudi za delo.

Pri omenjenih splošnih študijah kakor pozneje pri prvih podrobnih obhodih so odkazana geologu pač pred vsem ista komunikacijska sredstva, kakor vsakemu turistu: doline, gorska slemena, vsa pota in steze, meje gozdja, omejkj, železniške proge itd.; izkratka elementi, ki jih ovaja topografska osnova popolnoma nedvoumno, kajti vsak trenotek moramo absolutno natanko vedeti, kje je v mapi naše vsakokratno stališče. To velja tudi tedaj, kadar moramo na kraj, ki ga morda mapa ne ovaja neposredno.

Razen onih dejstev, ki smo jih izsledili na orijentacijskih turah, je treba dalje pri razvrščanju obhodov vpoštevati posebno: pravilnost in nepravilnost oblike posameznih tvorb (glej 3. poglavje II. dela).

Kjer imamo opraviti s pravilno oblikovanimi tvorbami, izsledimo v primernih golicah, kam teko plasti in v katero stran vise. Iz prvega dela je posneti, da so posamezne pole vsakega nerazrušenega, pravilno oblikovanega sistema vzporedne med seboj; ob enem so pa vzporedne tudi svojim spodnjim in zlasti — izvzemši posebne slučaje — svojim zgornjim mejam. Ako torej razvrstimo svoja pota tako, da sečejo posamezne plasti navpično, smo najbolj zasigurani, da dosežemo prej ali slej tudi njih spodnje odnosno zgornje meje. Ob enem pa doznamo tem potom tudi lego meja po metodi, ki smo jo očrtali v IV. poglavju. Vse to seveda najprej za eno samo točko mejnice.

Geološke tvorbe se odlikujejo po svojih ogromnih količinah odnosno po zdržnosti ali kontinuiteti v prostoru (glej 3. pogl. II. dela). Oboje je naravna posledica načina, kako, in kraja, kjer se delajo. Ako prekorači deolog kako tvorbo navpično z ozirom na mejnico, mu velja zato kot dognano, da se vleče dotična plast enakomerno razvita še vsaj ne-

kaj časa v desno in levo od njegovega vsakokratnega nahajališča.

To velja o vsaki turi in vsled tega tudi vsakikrat, kadar gre za dve sosednji, vzporedni poti, ki mu ovajata enake razmere. V vsakem takem slučaju, izvzemši kake posebne eruptivne tvorbe, zastopa zato geolog dalje mnenje, da se vlečejo enake tvorbe obeh tur druga proti drugi in da se končno tudi združijo. Razume se, da misli poslednje le tedaj, če se mu ne vidi njih razdaljenost sploh prevelika z ozirom na debelost, na naravo tvorbe in na posebne krajevne razmere. Dokler dvomi o kakem izmed navedenih momentov, mu pa itak nihče ne brani poiskati novih, vmesnih oporišč za to trditev. Kjer navedeno ni mogoče, morda iz fizičnih vzrokov, moramo razmere (v tiskani razlagi) primerno pojasniti. Iz tega je tudi razvidno, zakaj se da vsaka, tudi najpopolnejša geološka mapa vsaj v kakih minucijoznostih sčasoma popraviti ali izpopolniti in zakaj smo imenovali že spredaj vsako sem spadajoče delo le nekako etapo na poti k idealnemu spoznanju faktičnih razmer.

Veliko neprijetneje opravilo imamo tedaj, če je oblika hribine nepravilna. V tem slučaju je namreč vsak prerez dotične hribine nepravilen, torej tudi prerez z zemsko površino. — Mislimo si snežno odejo, izpod koje silijo razni kupi in kupčki na dan, ko kopni sneg. Meje med snegom in dotičnimi kupi so popolnoma nepravilne. Zato bi morali poznati pravzaprav lego vsake posamezne točke teh črt, ako naj narišemo natanko sliko poslednjih; prekoračiti bi morali mejnice na vseh njih točkah. Ker to, kakor že rečeno, sploh ni mogoče v največ slučajih, zato se zadovoljujemo vsaj navadno s tem, da prekoračimo mejo dotične tvorbe na čim največ mestih. Čim bliže leže potem med seboj sečišča mejnice z našimi opazovalnimi črtami, tem bolj se približamo idealu, ki je neposredni obhod mejnice.

Iz navedenega sledi, da ima geolog pri nepravilno oblikovanih hribinah sicer več prostosti pri izbiranju potov, nego kadar ima opraviti s pravilnimi tvorbami, a ob enem se pa dozna tudi, da ga čaka v poslednjih slučajih mnogo več dela nego v prvih, ker je tu treba mnogo češče prekoračiti in določiti lego meje. Koliko tur naj napravi v kakem posameznem slučaju, to je zavisno vedno od raznih momentov. Geolog-novinec mora opraviti vedno mnogo več pota nego starejši, ki ima sploh več izkušenj, a

tudi ista oseba je v raznih teritorijih v precej različnih položajih. Ako ima opraviti z ozemljem, čigar soseščino že pozna, rabi manj tur nego kadar pride v popolnoma nove krajine; v prvem slučaju ima za prikaze, ki se mu ovajajo, že nekako merilo, v drugem pa ne.

Razen od maperja je število potov zavisno od geoloških razmer. V enostavno zgrajenih ozemljih si bo premislil, razvrstiti pota gosto, v kompliciranih jih mora.

Pogojno je popolnoma brezuspešno in gola potrata časa, študirati razmere v dolinah. Taki slučajji so na pr. v nekaterih karbonskih ozemljih na Kranjskem. Tu mora posvetiti geolog svojo pozornost pred vsem slemenom in vrhovom, kjer izsledi potem tudi primernih golic. Na strmih sklonih „cveto“ geologu tudi sicer češče „rožice“ nego na položnih bregovih. Zlasti v vodoravno ležečih skladih ne sme geolog nikoli v isti višini ostati, če nima kakega posebnega namena pred očmi, ker bi tu ostal vedno v isti plasti in bi mej sploh nikoli ne dosegel.

Pravi „horribile dictu“ so geologu travniki; tem se izogne, če le mogoče. To stori že zato tem laže, ker leže ti agrikulturni objekti izvečine v vlažnih ozemljih, ki so pa k sreči ponajveč aluvijalne tvorbe.

Travnikom se približuje najbolj gozdje. Tu pa ne mislim na alpske razmere v prvi vrsti. V naših krajih je tudi v gozdovih navadno dosti goličav; posebno naša kmetiška, iz slabe ekonomije izvirajoča gozdna beračija ne ovira geologa pri njegovem delu. Izvzemši morda zanikarna pota, ker se tu prelahko zablodi! Vse drugače je v tem oziru v krajevno ogromnih lesih severnih avstrijskih kronovin. V teh ne preostane geologu prav nič, nego da se vda in preišče le izsekane, kakor črtalo ravne drevorede in njih najbližjo okolico, če je tu sploh kaj videti, ali: v levico mapo in odprt kompas, v desnico pa kladivo in: naprej kot znanstven pionir! Tu se nauči človek šele prav ceniti potem konstrukcijo geološkega kompasa; ako zablodiš, si namreč prav hitro tam, kjer velja: diem perdidit.

Edini slučaj, ki prisili pogojno geologa, da ne uredi svojih obhodov sistematično le tako, kakor smo opisali zgoraj, je eksistenca prelomov v kakem ozemlju. Prelomne črte so navadno popolnoma ravne ali prav malo kakorkoli upognjene proge. Za razumevanje sledečega je zlasti važno doznati, da ni mogoče skoro nikoli, videti prelom neposredno. Njega eksistenco do-

kažemo skoro vsekdar le posredno, in sicer s sledečimi dokazili: 1. bistvena snovna razlika sosednjih tvorb; 2. različna lega teh teles v prostoru; 3. pogojno, kakor že omenjeno (v IV. pogl. 2. dela) izviri studencev, ki pa morajo biti vsaj dosti karakteristično razvrščeni; 4. mestoma so hribine ob prelomih strte, več ali manj zmečkane ali se svetijo kakor ogle-dalo; 5. eksistenca gred ter podobnih tvorb itd. Za dokaz pa ni smatrati kakega posameznega izmed navedenih prikazov samega zase; v to jih je treba vedno več. Zlasti prva dva momenta sta važna. V nepravilno oblikovanih tvorbah je zato vsak tozadevni dokaz zelo otežkočen. Tu kakor tudi sicer pri pravilno oblikovanih tvorbah je treba razvrstiti vse obhode tako, da prekoračimo prelomno progo čim največkrat, in sicer ne ozi-raje se na vprašanje, korakamo li ob enem na-pično ali pošev na mejnice hribin.

Krajina, ki smo jo geološko preiskali in ob-hodili, kakor je bilo ravnokar navedeno, je po potih, ki smo jih zasledovali, preprežena liki vo-dovje, ki je vanje razpel ribič svoje mreže. Vsa-komur je jasno o ribičevih pripravah, da jim ne uide njih plen, če je ta le primerno velik z ozirom na mrežne zanke. Slično je reči o geo-logu, in iz vsega se da posneti, da geološke študije v naravi vsled tega niso nekako eksperi-mentovanje na slepo srečo! Predpogoj za u-

spešno delovanje so vedno skoro le zadosti go-sto ter primerno razvrščeni obhodi in pa, da ni-mamo opraviti s premajhnimi tvorbami. Geološka telesa, ki so premajhna z ozirom na velikost zank obhodov in ki se tudi ne ovajajo primerno v naravi, se seveda vedno lahko izmuznejo, a k sreči niso toliko važna za celotno sliko, da bi jih absotutno morali izslediti.

* * *

Tu je najprimernejše mesto, da še pojas-nimo prav na kratko, kako si zaznamuje geolog svoja spoznanja v rokopisno mapo. Tozadevne metode so sicer prav različne in marsikaj je za-visno od posameznika, a splošno je priporočiti morda tole. Hribino označiš s primerno kombi-nacijo črk njenega imena, na pr. gr = granit, ap = apnik itd.; podobno postopaš pri znakih za formacije: cb = kambrij, s = silur itd. Da ne pride ob koncu do konfuzije, mora seveda vsak avtor sam skrbeti, kako si stalno uredi to signaturo, kajti posebna ozemlja zahtevajo tudi posebnih znakov. Zelo priporočljivo je končno, s pastelnimi pisali označiti nedvoumno takoj na licu mesta vsako opazovanje, ker dobimo tem potom sčasoma nekako mreži podobno ogrodje poznejše slike že v njenem „statu nas-cendi“, kar pospešuje vsaj včasih vse delo ne-pričakovano. (Dalje prihod.)

MARA TAVČARJEVA :

ZVEZDICI.

Oj zvezdica mila, daj, stopi z neba,
moj fantič je daleč nocoj,
oj, zvezdica mila, te prosim srčno,
na oknu njegovem postoj.

Poljubi ga z žarom svojih očesc,
zazibaj ga v sladki aj, aj,
ko spaval bo mirno in sanjal lepo,
se vrni v višave nazaj.

KNJIŽEVNOST.

„Matica Slovenska“ začne v začetku decembra razpošiljati letošnje svoje publikacije. Izidejo sledeče knjige: 1. Dr. Bog. Vošnjak: Ustava in uprava ilirskih dežel (obsežna zgodovinsko-državnopravna študija, prva te vrste v Slovenih). 2. Dr. Ivan Lah: Brambovc. Roman. I. del (Knezova knjižnica). 3. Dr. Fr. Detela: Pegam in Lambergar. Povest (Skupno z „Matico Hrvatsko“). 4. Zeyer: Jan Marija Plojhar. Roman (Prevod iz češčine). 5. „Koroška“. II. del (Spisal dr. M. Potočnik). 6. Letopis. — B o ž i č n i d a r (Članarina 4 K).

Dolenjska epopeja¹⁾ so Trdinovi spisi, dolenjsko-kranjska in pa hrvatska epopeja. Nobena pokrajina nima v naši literaturi tako vestnega in veščega slikarja, kakor ga ima Dolenjska in Trdina. Impresionistno nam Trdina v krepkih obrisih podaja, kar vidi in sliši: solnce in senco, pesem na livadi, tihoto samostansko. „Pravilno“ niso vselej izdelane te slike, t. j., niso vselej zaokrožene; glavni motiv, bi rekli, se včasih izgubi sredi stvarine, ker pisatelj še ni stopil v neko distanco od svojega predmeta in mu ni premotril delov in razmerij; tako n. pr. izgine v „Franji“ tisti problem, ki smo ga slutili od početka, namreč problem „Jeftejeve prisega“, problem žrtvovanja otrok Bogu. Ali pa je umetnik realist dovolj in v svojem realizmu opaža, da na svetu v istini nimajo vse stvari konca, ki bi bil v pravem razmerju z začetkom, „katastrofe“, ki bi ustrezala „krivdi“; često je vsaj za hip mesto take harmonije opaziti disharmonijo; pisatelj govori v takih slučajih s svojim „Ivanom Slobodinom“: „Jako žal mi je, da zvršujem brez efekta. Poleg pravil, veljavnih za novele, bi se bil moral ali srečno oženiti ali pa na nekak način brez milosti poginiti iz neprenosnega obupa“. Tako „avšasto modrost“ slovenskih novel, ki prezira čisto konkretno činjenico, „da bi za mnoge zaljubljene zakon bil večje zlo, nego je razdor ženitve“, obsoja Milka, pisatelju in nam nad vse simpatična dolenjska devotka. Zakaj bi v ljubavno življenje in zaroke zanašali harmonije in simfonije, ko pa „dolenjske ženitve“ a priori nimajo nič opraviti z estetiko in etiko, z lepoto? Živ semenj je za dekleta slovenska snubitev; junec ali prasec, ki ga dobi nevesta s seboj, je važnejši nego ona sama. Torej: tako natančen motrilec realnih razmer je Trdina, da mu izginejo vsi oziri na kako teoretično estetiko. Pri tem realizmu mu predmet stopa tako v ospredje, kakor pri — realijah in pisatelj preide iz povesti v opisovanje (če ni morda v genezi njegovih spisov baš obratnost istina, namreč: Pisatelj je prešel iz opisovanja v pripovedovanje). Zadnji spis te knjige „Omika“ je v tem smislu prav za prav že članek, ki razpravlja o narodni zavesti, o pesmi in glasbi dolenjski itd. Baš to dela Trdino

¹⁾ Janeza Trdine Zbrani spisi. IX. knjiga. Bajke in povesti VIII. V Ljubljani, 1910. Založil L. Schwentner. Str. 204. Cena 2-50 K, vezano 3-70 K, po pošti 20 h več.

velikega, ker ne piše le po instinktih, ki vodijo pišče k zrnu in raco v vodo, ki kažejo pot čebeli in mravlji, ampak po temeljitem opazovanju in razmišljanju, ki sloni na opazovanju. Vsled tega ima jasno začrtan svoj socialni, demokratični, svoj kulturni, napredni in svoj slovenski, slovanski program, vsled tega ceni delo in hvali življenje, ne smrti. Ker pozna in razume svet, zato hvali in kara Kranjca in Hrvata, z ljubeznijo pa govori o obeh in tako je prav; zakaj kjer ljubezni ni, tam ničesar ni.

Pomembna je „pripovedka o kranjski deželi“, ki jo čitamo na str. 139.: Jezus in sv. Peter sta hodila po svetu in prišla tudi k nam. Jezus je videl, kako hudobnega srca so Kranjci, kako strašno zavidajo srečo drugim ljudem, pa je preklel našo deželo: Za tvojo nevoščljivost boš ostala revna na vekomaj v sredi med rodovitno Hrvatijo in bogato Italijo. Kranjci so trpeli hude nadloge, pa so se jeli kesati svojih grehov in prositi za oduščenje sina božjega. Naši ljudje se smilijo Jezusu. On in sv. Peter sta prišla še enkrat do naše dežele. Jezus jo je pregledal, je videl nje gorje in pokoro in je storil čez njo križ in jo blagoslovil z besedami: Kranjska dežela, ti boš ostala sicer revna med rodovitno Hrvatijo in bogato Italijo, ali imela boš zaklad, ki je več vreden kakor vsa bogastva sveta; imela boš moj mir. V drugih deželah se bodo dvigali pulti, razsajale vojske; ti pa boš mirovala na vekomaj. Nosim in dajem ti svoj mir, nebeški pokoj. In Jezus je še enkrat storil križ čez njo in jo blagoslovil in od takrat ne poznajo Kranjci ne vojske, ne punta v svoji deželi.

To je tragika Kranjske in Hrvatske. „Zadovoljni Kranjec“ in „Za krst častni in svobodo zlato“ — oboje je tragično.

Koledar Družbe sv. Mohorja za l. 1911. ima prav bogato vsebino, a pripominjamo, da je del gradiva za večino Mohorjanov nepotreben ali celo škodljiv. Ne moremo prav videti, kak pomen ima životopis barona Helferta, a naravnost kvarno lahko delujejo razprave, kakor: „Proti veri in cerkveni oblasti. Častilcem Ferrerjevim v spominsko knjugo“ in „Darvinizem in krščanstvo“. Nikakor ne jemljemo kulturnemu društvu pravice, v važnih načelih hoditi jasno pot, da, to je samo ob sebi umljivo in potrebno, ker bi društvo sicer izgubilo naravno podlago kulturnosti, a vpraša se, s kakimi sredstvi ali s katero metodo izkuša dosežati svoj cilj. Vse vprašanje Ferrerjevo samo na sebi, zlasti pa njega prikazovanje v „Koled.“ sega preko obzorja preprostega ljudstva in mu more zato roditi ne — kruha, ampak kamenje, ki se ne prebavi. Poedinosti so moralno zelo dvomljive. Članek navaja „vseučiliščne in druge profesorje“ kot branitelje Ferrerjeve, na koncu pa očitno ni proti temu, „če se kje (kakemu nasprotniku katoliške cerkve) stopi na prste ali se ga (!) zgrabi za vrat“ — ni treba mnogo bistrumnosti in čitatelj izvede ta-le zaključek: „Torej

zgrabimo za vrat »vseučiliške in druge profesorje!« — kaj takega bi bila „zdrava pamet“. Čisto v časniško-polemiški ton pa je zabredel članek „Darvinizem in krščanstvo“, ko govori o časniku, ki ga prebira baje slovenska „inteligenca“. Če se deluje s takimi sredstvi za izobrazbo naroda, potem ni čuda, če preproste kmetice, ki nimajo nikake misli, vendarle govore o „svobodni misli“ in se čudom čudijo, če slišijo, da je Trubar izdajal p o b o ž n e pesmi — zdi se jim to neverjetno in mislijo, da se delaš iz njih norca. — Hvalim pa članke o Medvedu, Meškovega in Finžgarjevega. Finžgar navaja dejstva, a čitatelj čuti, da tiči za temi dejstvi še mnogo. Meško je zmagel pravično in zato krščansko besedo: „(Medved) ni bil angel in ni bil nasprotno, ampak bil je — človek.“

Anton Medved — Anton Koželj, Slovenske legende. (Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu, 1910). Pokojni A. Medved je sestavil knjigo, ilustriral jo je g. A. Koželj. Ovoj kaže nekakega duhovnega viteza, ki zmagovito stoji na zmaju. Kaj pomeni ta zmaj? Česa simbol bodi? Ali simbol poganstva in krive vere? Če je temu tako, potem ni det na pravo mesto; zakaj bistvo legende in poganstvo ali kriva vera se nikakor ne izključujeta, obratno, baš to je često znak legend, da krijejo v sebi spomine preživelih dob, poganskih nazorov. Zgodovinska poročila o osebah verstva so mnogokrat prav pičla ali jako splošna; preprosto mišljenje pa potrebuje poednosti in nazornosti, in te-le je dodajalo in jih dodaja iz fantazije — nastala je legendarna povest, a obenem često tudi sekta. Znano je, koliko legendarnega blaga so v srednjem veku na slovanskem jugu producirali Bogomili. B i s t v a legende same na sebi torej naslovna slika ne more pogoditi, a mogoče je, da „molče“ razglaša t e n d e n c o a l i n a m e r o, ki jo je zasledoval ali sestavitelj ali izdajatelj; ta tendenca bi bila učvrščanje vernosti. Seveda se mu je pri tem zdela irelevantna vsebina verstva; odločuje le smer proti verstvu, oziroma oblikovanje človeškega duha v verstvu. Očividno je s e s t a v i t e l j Medved meril na prvo, na zgolj poetično stran in zrl v teh legendah le „z r c a l o d u š e“ našega naroda, ali „cvetice, ki so vzrasle same iz tal in jih je potem vzgojil ta in oni vrtnar-umetnik.“ To poetično-umetniško stališče je brezdvomno edino pravo; a zelo dvomimo, da bi bila večina priobčenih legend vsaj v svojem jedru samorastel plod naših livad. Nekaterim so motivi vzeti iz narodnega pripovedovanja, druge so pa pač umetno izmišljene. Tudi po obliki niso vse enako blizu narodnim pesmim. Najbliže so jim Valjavčeve legende. V obče ne dvomimo, da bodo mnogo čitali knjigo; temu bo pripomogla vsebina, lahkotnost pripovedovanja in sploh epičnost knjige. Epika bo našla vselej vztrajnejših čitateljev nego lirika. Liriko ima vsak sam v svojem srcu; tuja čustva pa je teže v sebi reproducirati nego tuje misli.

Dr. I. Gruden: „Zgodovina slovenskega naroda“. (Izdala „Družba sv. Mohorja“. 1910. Str. 128).

Pisatelj nam obeta novo poljudno-znanstveno zgodovinsko delo o slovenskem narodu. Celotno tvarino namerava razdeliti na pet zvezkov; prvi zvezek je že letos izdala Družba sv. Mohorja v Celovcu, drugi zvezki izidejo postopno v prihodnjih letih. Novo podjetje pozdravljamo z veseljem, dasi že naprej vemo, da ni mogoče že danes pisati zgodovine našega naroda na široko zamišljenem programu brez večjih nedostatkov. Normalni razvoj historiografije pri vsakem narodu bi imel biti takšen, da se zbirajo najprej drobni kamenčki, se spoje in obtešejo v oblikovane skale in se iz teh sestavi zgradba. Monografije, dovršena izdaja zgodovinskih virov, regeste, vsestransko kritična analiza politične,

kulturne, teritorialne in socialne zgodovine slovenskega ozemlja in prebivalstva so predpogoj, temu naj bi sledila pragmatično pisana zgodovina slovenskega naroda. Če so ti predpogoji dani, potem je zgodovinarju-pisatelju delo olajšano; v vseh kočljivih vprašanjih zgodovinskega pojmovanja domače preteklosti ima mnogo lažje stališče, ker so ga že drugi s strokovno kritiko postavili na trdna in jasna tla. Za naših malih razmer ni pričakovati, da se preko noči pokaže smisel za odkritje naše davne preteklosti, tem manj, ker je te vrste znanstveno delovanje zvezano z velikimi troški. Stojimo pred alternativno: delati na drobno in čakati s spisovanjem popolnejše zgodovine še 30 let ali pa pričeti na podlagi pomanjkljive snovi takoj s spisovanjem nedovršene zgodovinske knjige. Gospod pisatelj se je gotovo dobro zavedal tega položaja in se je odločil za drugo. Pritrjujemo mu; potrebujemo širše, četudi ne strogo znanstvene zgodovine, med tem pa pripravljajmo z drobnim zgodovinskim delom omenjene predpogoje za strogo znanstveno in strogo kritično delo v bodočnosti.

Najprej nekaj drobnih pripomb: Lepo in pregledno je popisana „naša domovina v prazgodovinski in rimski dobi“. Mesto „naša domovina“ bi v tem slučaju rabil rajši izraz: vzhodne alpske dežele, ker te dežele postanejo naša domovina šele po prihodu Slovencev. Na koncu tega sestavka ali pa na koncu knjige pogrešam zgodovinskega zemljevida t. zv. „Austria Romana“ z razdelbo v provincije, in s krajevnimi imeni. Knjiga je namenjena osobito preprostemu ljudstvu vseh slovenskih dežel, a od tega ni mogoče zahtevati predstav o rimskih cestah, ki so držale n. pr. iz Akvileje v Pontebo — kanalska dolina — Kriva Vrba — Virunum, ali iz Akvileje preko Soče — Hrušica — Ljubljana — Trojane, v drugi smeri Trebnje itd. V takih slučajih naj Družba ne štedi, sicer doseže knjiga svoj namen le deloma. Vsi južni Slovani prihajajo skupno v svojo novo domovino in najzadnejši del, sedanji Slovenci, zasede alpske pokrajine na konci 6. stoletja. Zadnji čas je že, da se opusti tudi v naših šolskih knjigah t. zv. klinova teorija, po kateri so prišli Hrvati in Srbi za Herakleja v 7. stoletju izza Karpatja in se liki klin zagostili med južne Slované. (Spričo teh pravilnih izvajanj g. pisatelja je vsaj prenejasen ta-le stavek: Hrvatje so došli v svojo sedanjo domovino že par desetletij pred Slovenci. Ur.). Teorija ni niti znanstvena, niti ne podpira sedanjih slovenskih teženj v jugoslovanskem vprašanju. Pisatelj rabi že tu besedo „Slovenci“ in „slovenski narod“ (str. 12). Naj bi bilo zraven povedano, da rabi oba pojma čisto narodopisno, geografsko, manj jezikovno, nikakor pa ne nacionalno v običajnem smislu sedanjosti. Narodno enotnost bi morda tudi dobro označeval izraz „Sloveni“, ki naj bi se rabil vsaj do one dobe, ko nastopijo med južnimi Slovani nacionalne dinastije. Za Slovence bi bil primeren izraz „alpski Slovenci“ za staro dobo. Pisatelj pozneje enkrat tudi rabi ta izraz. Jezikovna razlika med posameznimi razrodi je bila v teh dobah malenkostna, v resnici imamo opraviti z enim narodom na celem jugu. Poznejša stoletja, osobito verska ločitev vzhoda od zapada je potegnila južne Slované v dva kulturna in dva verska sveta. Zapadni del je pripadel latinski omiki, katolicizmu in zapadnoevropskemu racionalizmu, vzhodni del Jugoslovancev se je razvijal pod vplivom grške omike, pravoslavja in vzhodno-evropske mističnosti. Ta notranja delitev pač sega daleč nazaj, strožja delitev v narodnostne skupine pa se je izvršila šele za preporoda v 19. stoletju s tem, da so blizu si stoječa narečja sprejela različne knjižne jezike. Danes stremimo po zbližanju, kličemo po jugoslovanski vzajemnosti; kar se je umetno oddaljilo, hočemo zopet zbližati in po možnosti zvariti v eno narodno telo. Gotovo

živi vsaka veda radi sebe in sebi, zgodovina pa dobi veliko praktično vrednost za sedanjost ravno s tem, da nam zgodovinsko utemelji preteklost tako — ne da bi se v tem za korak umaknili od resnice — kakoršno čemo videti sedanjost in bodočnost južnih Slovanov. Torej ne delimo ne hote južnih Slovanov prezgodaj! — Kratko poglavje iz starožitnosti jugoslovanskih prednikov bi izpopolnilo poglavje o prihodu in naselitvi. Brez narodopisnega lista ni etnografska slika naše domovine in sosednih pokrajin okrog 1. 600. dosti

JOS. MILAKOVIĆ.

jasna (str. 14) za naše ljudi s preprosto in srednjo naobrazbo. — Ali je bil Samo Frank ali Slovan, to je smatrati za nerešljivo vprašanje. Slovani kažejo res v tej dobi skrajni separatizem; grški zgodovinopisec jih pravilno označuje, da živijo „*ἐν δημοκρατείᾳ*“, t. j., naklonjenost za zdobljenost one vrste, iz katere ni mogoče ustvariti mogočne, obrambe in napadanja zmožne države. Bolgarom in Rusom je ustanovil tujec državo, kar bi govorilo pri Samu za frankovsko pokolenje. Na drugi strani pa zopet marsikaj govori za to, da je bil Samo Slovan. Vsekakor je Samova država mišljena prevelika, ako si jo mislimo od Balta pa do Adrije. Središče njegove države je bilo ob Donavi med Čehi, prekone nekje južno od Šumave. Lahko so pripadali Samovi državi karantanski Slovinci, t. j. med Donavo in Karavankami. Južno odtod se Samova moč ni razprostirala. — Prvi krvavi spopad med našimi predniki in nemškimi Bavarci v vzhodni Tirolski bi bilo dobro omeniti, ker smatramo to leto (595)

za nujnik bojne naselitve v splošnem. Prav primerno je pisatelj razdelil zgodovino 7. in 8. stoletja v tri poglavja in je tu dokaj pregledno na podlagi Kosovega „Gradiva“ popisal razmerje Slovencev v tej dobi do Bavarcev in langobardskih Furlanov kot zapadnih in severnih sosedov in do Avarov, vzhodnih sosedov. — V odstavku „Iz življenja naših pradedov“ nam podaja g. pisatelj lepo razporejeno socialno sliko najstarejše dobe, vendar je za druga idealizovana socialna oblika. Je-li belokrajinske vasi Adlešiči, Pribinci itd.

smatrati za sledove nekdanje zadruge, ni gotovo.

Novejša mnenja v tem vprašanju se izrekajo za to, da kakoršnikoli sedaj obstoječi spomeniki nekdanjega združnega življenja ne segajo preko turške dobe, nikakor pa ne v staroslovansko dobo. To velja za vse one kraje, kjer so Turki kedaj gospodovali. Za Belo Krajino sicer to ne govori absolutno, tu bi bilo treba še le prepričevalnih dokazov za to, niso-li ti Adlešiči nastali tako kakor še sedaj obstoječe zadruge med Srbi in Hrvati: Turki so pobirali davke od hiše do hiše, ne od glave, zato se je v eni rodbini, pogosto pod eno streho združilo kar le mogoče mnogo glav, cele zadruge. — V zadnjem odstavku o verstvu med Slovenci g. pisatelj kaj dobro poudarja razvoj verskih misli v ljudstvu. Naravoboštvo je tvorilo temelj verskih predstav še dolga stoletja po formalno sprejetem krščanstvu, skrivni ostanki se ohranjajo še dandanes. — Poglavje o pokristjanjenju Slovencev iz Solnograda in Akvileje ugaja, v kolikor je poglavje popisujoče; na str. 39. je hiter prehod iz popisa o razširjenju krščanstva v njegovo oceno. Ta ekskurzija v sedanjost in primera z Japonci moti. Brez dvoma pomenja krščanstvo mogočen kulturni faktor, posebno do 13. stoletja. Nadaljnji razvoj zunanje organizacije krščanstva vodi v 16. stol. v nasprotje z novo raziskovalno metodo, empirizmom. In sedanja evropska kultura temelji na metodi empirije, ki je odločna negacija aprioristične metode mišljenja, ki jo je utemeljil in v podrobnostih razvil krščanski pozni srednji vek. Japonci se želijo seznaniti z evropsko omiko, toda s sedanjo. Ta je po mnenju pisateljevem v vsem bistvu krščanska. Omika se danes opira na vedo in ta ne pozna konfesije. Veda je danes resnica in čim bliže stoji katera konfesija resnici, tem bolj podpira moderno omiko. Vendar so vse te splošne misli nam, malemu narodu dosti oddaljene. Nas bolj zanima rešitev vprašanja (verstvo je vedno tudi političen, socialen in nacionalen činitelj), ali nam je Bonifacijeva cerkvena organizacija s središčem v Solnogradu škodovala ali ne? Če bi bili Slovenci vztrajali trdovratno pri prvotni veri, ali bi bili s tem zadržali politično, socialno in jezikovno podjarmljenje od nemškega zapada do dobe Ciriil-Methodove? Ali bi, sprejemši vero od slovanske, oziroma grške strani, postali kulturno in gospodarsko večji ali ne? Odgovor bi bil mogoč v pogojni obliki in tega pogrešam. Akvilejski patrijarhi nam niso bili nevaren. Na tej strani smo ostali do danes skoro na prvotni narodni mejl. — V poglavju „Franki in Slovenci“ fevdalni sestav sploh ni obrazložen, rabi se pozneje beseda fevd (str. 48) brez vsakega pojasnila. Nasprotja interesov slovenskega prebivalstva in novega, naseljenega življa se mi zdijo premalo poudarjena. Dobra stran pisateljeva je, da podaja jasnost tudi, kjer je še ni. Pisatelj ve, da je knjiga pisana za širše sloje, in tem se rado podaja vse v nekaki dogmatiški obliki. N. pr. stroga ločitev v svobodne, nesvo-

bodne, podložnike in sužnike že v začetku 9. stoletja ni kritična. In zdaj, določiti medsebojno razmerje teh kategorij! Brezpravna sužniška socialna vrsta se gotovo razvije šele dve, vsaj pa eno stoletje pozneje. — Zelo bi bilo ustreženo, če bi se potegnila zapadna narodna meja v dobi, ko smo dosegli med Donavo in Adrijo najzapadnejše točke! — Slika o delovanju Cirila in Metoda je jako simpatično očitana. Ne more se popolnoma dobro reči, da bi Ciril in Metod pri božji službi uvedla „slovenski“ jezik, ker si pri tem nehoté čitatelj predstavlja sedanjí knjižni slovenski jezik. G. pisatelj na več mestih poudarja t. zv. katoliško načelo o enakopravnosti vseh narodov. Kot zgodovinar dobro ve, da je katoliška cerkev v teoriji res to načelo priznala za pravo, čisto naravno pa je, da mora praksa biti drugačna, dokler je (Dalmacija, Istra, Slovaki itd.) cerkev in njena moč rezultanta moči posameznih narodov! Zato bi ne mogel svetovati, da se ta načela posebej poudarjajo. Za Cirila in Metoda imamo prvi slučaj nacionalnega boja na slovansko-nemški meji. Nemški škofje v listu na papeža imenujejo nemški narod „pars melior“, Slované pa „pars peior“, prav kakor bi danes slišali „Herrenvolk und Sklavenvolk“. — Madžari so s svojimi napadi zajezili za dobo med 900—955 prehitro poplavljenje alpskih dežel z Nemci. Po njih porazu 955 pa se germanizacija naših pokrajin nadaljuje s pomnoženo paro. — Zgodovinski zemljevidni list v barvah, ki bi nam predočil v posameznih stoletjih razdelitev naše zemlje med nemško posvetno in cerkveno plemstvo, bi bil nujno potreben za poglavje o prihodu Nemcev v naše kraje. — V naslednjih odstavkih izgine zgodovina naroda izpred oči, kakor so tudi istinito izginili naši predniki kot narod. Nositelji vsega javnega življenja postanejo tujci v samostanih, škofijah in na gradovih. Zgodovina slovenskega naroda postane edino socialna, zgodovina gospodarski tujcu podrejene plasti tja do 16. stoletja. Šele za turških bojev in za kmetiškíh uporov in reformacije vstaja zopet slovenski delavec in kmet. Razbiti mora prej okove tujega suženstva, predno se more zopet smatrati za narod. — Zgodovina gradov, škofij in samostanov je obenem tudi zgodovina Slovencev od 10. stol. dalje. Tako je tudi v naši knjigi tvarina razdeljena in prav dobro obdelana. Ali bi se našla kakšna oblika ali okvir, v katerem bi ostajal slovenski narod tudi v tej dobi glavni gonilni činitelj? Težko, ali bilo bi mogoče; gledati bi morali na to dobo s stališča nižje, zato pa slovenske socialne plasti.

G. pisatelj ima lep jezik, krajevna imena rabi dosledno slovenska, tudi n. pr. Toplaško polje, Pustriška dolina. Za prvo rabijo naši geografi Toblaško polje, mesto drugega se čita pogosto Bistriška dolina; jezikovno pravilnejša oblika bi bila gotovo Pusta dolina. Tiskovna pomota je na str. 22.: Karol Veliki je razdejal longobardsko kraljestvo l. 774., ne 744. Mesto Saksonec je danes v rabi Sas, mesto truma bolje četa. Cvirn je ljudski izraz. — Slik je v knjigi prav mnogo. Ž njimi raste vrednost knjigi. Ob zaključku izražam edino željo: I. zvezek naj se izpopolni pri II. zvezku z zgodovinskimi zemljevidi, g. pisatelj naj tudi v prihodnjih zvezkih v vseh kočljivih vprašanjih ostane na tej višini objektivnega zgodovinskega pojmovanja. Dr. P. Pestotnik.

Opomba uredništva. Pritrjujemo izvajanjem g. dr. Pestotnika. Pripominjamo le še, da bi bilo bolje, ko bi bil g. pisatelj opustil konec svojega predgovora; če se bomo držali svojih tradicij, bomo trajno zaostajali in končno čisto zaostali. Opozarjali bi nadalje na to, da mnogokaj sicer korenini v krščanstvu, je plod krščanstva, a se je samostalno razvijalo in razvilo, kakor se dete razvije samostalno kot nov organizem. Nič kaj umestne niso v zgodovini besede o čaščenju sv. Cirila in Metoda na str. 59.

Končno še eno: Začetkom lanskega leta smo v „Matici“ začeli snovati spisovanje „Zgodovine slov. naroda“; šele čez nekaj časa smo zvedeli o nameri Mohorjeve Družbe ter sklenili, da s svojim namenom počakamo, dokler ne izide „Mohorjeva“ knjiga.

Iz dnevnika malega poredneža. (Ameriška humoreska. Po angleškem izvorniku priredil Janko Dolžan. Ljubljana, 1910. Založila Katoliška Bukvarna kot 12. zvezek „Ljudske knjižnice“). — Prav rada sem začela čitati knjigo, ker se mi je zdelo, da bo smešna. Nisem se motila. Prav dobro sem se zabavala in kratkočasila, ko sem čitala o porednežu, osemletnem dečku ameriškega veleposestnika, ki je na vse načine nagajal sestram in sploh vsem ljudem v mestu. Tako je na pr. Jurček nekoč prosil kuharico škarij za sladkor, pri pojedini pa se je splazil pod mizo in z njimi uščipnil nekega gospoda tako v koleno, da bi skoro omedlel. Poslali so ga v poboljševalnico, odkoder so ga pa zopet spodili domov, ker je uganjal prevelike neumnosti. Nekoč je bil Jurček s svojo sestro sam doma. Vedel je, da se sestra zelo boji roparjev. Naredi slamnatega moža, ga obleče in vtakne pod sestrično posteljo. Kmalu mu reče sestra, naj gre spat. Res je šel in se ulegel. Imela je navado, da je vsak večer pogledala pod posteljo, divane itd. Ko tudi ono noč pogleda, se grozno prestraši in kriči, da je vsa hiša priletela skupaj, seveda tudi „nedolžni“ Jurček, in privlečejo ven — slamnatega moža. Še več takih reči bi lahko našteali, a zadosti je, če veste toliko. Lj. I.

Op. uredništva. To naznanilo je napisala 13letna deklica. Sodba otrok o mladinskih spisih je najkompetentnejši glas.

Štoka Jaka: Mutast Muzikant. Burka v enem dejanju. Trst, tiskala tiskarna „Edinost“, 1910. Str. 48. Cena 60 h. Naroča se pri avtorju v Trstu, ul. Galatti 18, ali po knjigarnah. — Gospe opekarici na ljubo je moral gospod opekar na veselico „Društva“, dasi ga ni zanimala sto let stara „Županova Micka“, ki jo je imel za „županovo Miciko“. Ovratnik ga je bodel, kava spekla in cigara vžgala v jezik, a vztrajal je dovolj dolgo na veselici, da je med tem služkinja prefriganemu klobučarju, ki se je naredil za mutastega muzikanta, dala jesti in piti z gosposke mize in še — 5 K. — Majhnim diletantskim odrom bo morebiti služil ta „Muzikant“, dasi pogrešamo v njem prave smešnosti. Ali je to še smešno, če kdo pravi: „Če pride kdo notri, zakleni, da ne bo mogel v hišo; če pa ne bo nobenega, reci, da nas ni doma!“ Pravo opis ni v redu.

Ogrizović Milan: Hasan Aginica. (Drama u tri čina. Izdala „Matica Hrvatska“. U Zagrebu, 1909). Odkar se je v 18. stoletju v srednji Evropi zbudilo zanimanje za narodno poezijo, je na dnevnem redu narodna pesem „Asan-Aginica“, ki jo je vzljubil sam Goethe in jo prevedel pod naslovom „Klaggesang von der edlen Frauen des Asan-aga“. Ker je pesem v čitanki za srednjo stopnjo naših srednjih šol, bi jo poznali vsi izobraženi Slovenci, ako bi se — učiteljem slovenščine ne zdelo „primerno“, ne čitati te pesmi. Jaz sem jo čital vedno ter Asanaginico prikazoval kot t r p e č o j u n a k i n j o, kot junakinjo, ki ji junaštvo ni v činih, ampak v srcu; trpi kot žena, a še bolj kot mati. Tako pasivno snov izpremeniti v dramo, to je posel mojstrov. In Ogrizović je ta mojster. Drama, ki jo je napisal na podlagi narodne pesmi, je povsem uspela, kakor pričajo poročila o uprizoritvah (Drama je, če se ne motim, sprejeta tudi v repertoir nekega dunajskega gledališča) in kakor se moreš uveriti sam, če jo prečitaš. Najbrž je avtor baš radi dramatizacije snovi v svojem delu razširil ulogo age Asan-age, pa jo tudi poglobili tako da postaja drugi „junak“ drame, tragičen kakor Aginica.

Razmerje med njima, ljubav ali „sevdah“, je motiv drame; zdi se mi, da je s tem nekoliko premaknjeno stališče narodne pesmi, kjer vidim jaz glavno bol v materinstvu. Pa turški „sevdah“ ni vsakdanja ljubav, kakor bi jo lahko slutili v narodni pesmi za strogostjo Agino, ne, sevdah je večna ljubav, ki je doma na svetlem Prorokovem vrtu. „Nije sevdah, noću boraviti uz dilbera“ (ni ljubav, po noči biti pri dragem), pravi Aga sam in Aginica se zaveda, da Allah noče sevdaha tu na zemlji, „to je od drugega svieta“. Aga je v sanjah svoje boleznj videl sebe in sebi ob strani Aginico v sevdahu na Prorokovem vrtu; probudivši se, je moral priznati, da Aginice — ni pri njem, in izrekel je strogo besedo, da naj ga ne čaka na domu. A ipak je baš ta na zemlji stidljivi sevdah polnil Aginici srce in to je moral Aga končno sam priznati: „Ne plačite! Nemojte joj plačem smetati puta u lugove svete prorokove. Od sevdaha umrla je ona,“ zakaj došla je zadnjič k njemu v grad „ne ko žena, ne, ne, kao onda u snu . . . pred šatorom.“ A ta „sevdah“ je polnil tudi dušo Agi; poln sevdaha, radi sevdaha je pregnal Aginico in v tem je njegova tragična krivda. Polna sevdaha, je navidezno grešila Aginica proti dolžnostim sevdaha, in to je njena tragična krivda. Iz sevdaha izvira torej vsa tragika obema. To temeljno misel izraža izkušen stariček z besedami: „Od sevdaha goreg jade nama,“ — tragika staroklasičnih dram. Za velike tragiko, kakor jo čutimo v starogrških dramah, je treba velikih, jakih osebnosti. In velike, jake osebnosti zapadejo tragiki tudi v „Hasanaginici“. „Gordost“, t. j., trdi ponos koleričnega temperamenta drži Ago v krivdi. „On je tvrd,“ pravi hčerka o očetu Agi, a on sam govori: „Nije aga, da računa daje“. Divji boj bijoč v duši, sedi Aga tistega dne, ko se bližajo Aginici svati, ves čas na čilimu, polni lulo in puši, a zapuši naglo, ko zve, da se bliža ona. Za eno stopnjo znižan, ženski čudi prilagodjen, z nežnostjo materinstva spojen je ponos Aginici. Budi ga njen na svoje begstvo ponosni brat, beg Pintorović, češ: „Begovica jesi, ne doliči ti dakle tužiti,“ a ona sama govori svoji hčeri: „Ja sam begovica i taku me je mati uzgojila. Ja slušam, košto svaka žena svog muža sluša — ali se ponizit, to neka radi kakva Vlahinja il Kaurkinja!“ Aginica trpi, a se ne poniža! Take trdne duše v nesreči — okamenene; kakor okamenela v svoji bolesti umre junakinja Aginica — druga Nioba, žena in mati. — Tragičnost Ogrizovičeve drame je staroklasična, pesniška forma (da rečem tako) je grška, gradivo pa je vsebina slovanske narodne pesmi; ta materijalna skupnost narodne pesmi in drame se kaže celo v poedinih verzih; kakor glasovi iz znane, lepe, a daljne dežele ti odzvanjajo verzi o „snegu v gori zeleni“ in o labudih; otroci jih govore, ko ne morejo razbrati šatorov svojega očeta, Age. Dvignjena in klasično obdelavana je v drami vsa romantika narodne pesmi. Ko jo čitamo, se nam zdi kakor Agini robinji, kadar je ob njem, češ:

„— onda mi je tako,
na djedovskoj ko da sam livadi!
Čujem frulu, čujem goru čarnu,
čujem nebo i oblake biele,
što nad našom putuju krajinom.
Onda pjesma slazi mi u srce...“

Dà, doba dejanja je „hrvatska narodna pjesma,“ kakor jo je krasno označil avtor sam. — Seveda snov narodne pesmi ni zadoščala za dramo, oz. dramske nujnosti so zahtevale, da je pesnik dodajal snovno, zlasti za motivacijo poedinih dogodkov. Uvedel je nove osebe (teti imoskega kadije, deco Agino, mater Agino in Agičino, slugo); Aginica se hoče vreči z gradu v prepad; s tem bi dokumentirala svoj „sev-

dah“; brat jo hoče poročiti, naj bi nihče ne mislil, da je njihov rod na odmet itd. Avtor je temeljito proučil običaje in jezik muslimanskih Jugoslovanov, tako da je milij čisto turški. V jeziku je ta „popolnost“ drami pač na škodo.

Tomić Jov. N., Istorija u narodnim epskim pesmama o Marku Kraljeviću. I. Pesme o Musi Kesedžiji i Gjemu Brdjaninu. (Izdala Srpska kr. Akademija v Belgradu 1909. Str. 208. Cena: 2 dinarja.) Vsebina te knjige mora zanimati vsakega Slovenca, če je le prebrodil — srednjo šolo. Najsi so mu tudi po naši stari navadi in po receptu Anastazija Grūna v vsakdanjem življenju in mišljenju oči obrnjene le na zapad, pa je vsaj v šolskih klopek čul o kraljeviću Marku, o Gjemu in o Musi — Martin Krpan in Brdavs nista več daleč. Zato hočemo poročati o pričujoči srbski knjigi malo obširneje.

Pesmi o kraljeviću Marku niso dandanes take, kakor so bile izpočetka. Že v 16. stoletju (takrat nam je prve zapisal Hektorović) je bil Marko pesmi drugačen, nego je bil Marko zgodovine 14. stoletja. V pesmih Marko ni kralj, vladar, ki je svojo državo kako tako očeval do svoje smrti, ampak je tipus junaka, ki prebije življenje v temnici neprjateljevi ali se skita iz enega srbskega kraja v drugega, tako kakor so živeli Srbi v turški dobi 16. in 17. stoletja. Na današnje vsebino Markovih pesmi pa so znatno vplivali tudi konkretni zgodovinski dogodki teh stoletij ter so se z Markovo osebo v pesmih vplele osebnosti, ki so živele mnogo pozneje nego zgodovinski Marko. To činjenico kaže pisatelj na znanih epizodah Markove „epopeje“, na njegovem boju z Gjemom Brdjaninom in z Muso Kesedžijo. Gjemo je J e g e n - O s m a n - p a š a (ali: Jegjem, Gingjem), za vojnega pohoda Kara Mustafe pred Dunaj (1683) paša v Sofiji, ki pa je ob homatijah, nastalih par let pozneje v Carigradu, odpadel od sultana ter kot „odmetnik“ strašno pustošil sultanovo zemljo današnje Bolgarije, Srbije in Stare Srbije, dokler ga končno l. 1689. ni doletela usoda v Ohridi; izgubil je tam glavo. Bilo je to takrat, ko se je princ Evgenova moč bližala turški državi. Da je „Gjemo“ pesmi ta Jegen-paša, kaže že ime, posebe pa ujemanje teritorija, koder je pustošil Jegen-paša, in teritorija, koder vodi svojega Gjema narodna pesem; zlasti je tudi važen konec, ki nahaja oba v Ohridi. Teže je najti zgodovinsko osebo, ki bi odgovarjala Musi Kesedžiji, temu razbojniku „iz Primorja“. Dosedaj se je pri tem mislilo na sultana Muso, ki se je 1411 do 1413 s svojim bratom boril za prestol, ali na Muso (Mojsija), vojvodo Jurija Kastriotiča Skenderbega v Albaniji, ali na Muso, svaka kneza Lazarja Hrebeljanovića. Naš avtor uvažuje dejstvo, da je v narodni pesmi dogodek z Muso ali nadaljevanje dogodka z Gjemom ali pa mu sličen, tako da se osebi celo zamenjata, ter išče v Musi narodne pesmi enega izmed pomagačev Jegen-pašinih, enega izmed „pljačkašev“, ki jim je bil imenovani paša zapovednik, in to Arap-pašo, ki je bil (po neki sicer malo sumljivi beležki) l. 1587. pomagač Jegenu; to podmeno podpira med drugim s tem, da se Musa v pesmi imenuje tudi „Arapin“. Če o tej zgodovinski osebi ne vemo toliko, kakor o Jegenu, je to čisto naravno; zgodovinska poročila o Jegenu imamo iz tujih virov (italijanskih), tuji viri poznajo, ker gledajo stvar od daleč (po diplomaciji itd.), običajno le glave dogodkov, oficijelne komandante, ne tudi njihovih izvršujočih organov, najsi so ti še tako važni ali izvrstni; glava bune proti sultanu pa je bil Jegen. Domačini zemlje, kjer so se dogajala grozodejstva, pa so seveda čutili nasilja enako, najsi jih je izvršila „glava“ sama (Jegen) ali pa njegove „roke“, pomagači (Arap-paša). Še to: Gjemo se imenuje „Brdjanin“, a

Musa tudi „Arbanas“. Ta njuna pridevka bosta spomin na istodobne vstaje Brdjanov v Albaniji. S tem je tudi v zvezi to, da se je Musa v narodni pesmi utaboril v Primorju. Po takem bi se v Gjemu in Musi odražala dva vzporedna punta v carevini turški okoli 1687, ki sta enakih grozot prinesla srbskemu svetu, punt odmetnika Jelen-paše na vzhodu polotoka, in Brdjanov na zapadu. Ta kontaminacija je tudi vzrok, zakaj se je največ zgodovinskih spominov ohranilo v pesmih, izvirajočih iz sredine srbskega sveta, ne v pesmih z iztoka; seveda drugi vzrok temu dejstvu je tudi to, da se je z iztočnega sveta brž po dogodkih Jegenovih številno prebivalstvo preselilo na avstrijska tla (prva selba Srbov pod Crnojevičem) — velevažen dogodek, ki je na onem terenu vzel prejšnji, Jegenovi epizodi moč in trajnost spomina. Kot faktor, ki jemlje narodnim pesmim historičnost, je oddaljenost teritorija, kjer so nastale, od teritorija dotičnih zgodovinskih dogodkov. Zato je v pesmih o kraljeviču Marku oz. o Gjemu in Musi zgodovinskost tem bolj potisnjena v ozadje, čim dalje na severozapadu so doma. Tu prevladujejo potem zgodovinskost takozvani „motivi“, t. j., često mednarodne ali čisto človeške snovi. To istino bi avtor še laže zasledoval, ako bi iz bolgarsko-hrvatskosrbskega sveta pogledal tudi med Slovence. Da tega ni storil, je velika napaka njegove knjige; niti na enem mestu ne omenja, če sem prav opazoval, slovenskih narod. pesmi o Marku itd., ki so zdaj vendar pristopne v Štrekljevi oz. Matičini izdaji. Tu bi g. avtor opazil, da imamo tudi Slovenci pesmi o Marku, na pr. pesem o „Mladem Marku, Turkom prodanem“ iz Koprivnice na Hrvaškem je pesem o Marku, ki reši svojo ženo, ugrabljeno mu od „treh Nemčičev“; opis te rešitve močno spominja narodne pesmi, ki pripoveduje, kako kralj Matjaž reši svojo ženo s Turškega, a ta Matjaževa rešitev povsem nalikuje znani Markovi rešitvi žene (menih!). Mesto kraljeviča Marka zavzema tu kralj Matjaž, Matija Corvinus. Gjemu in Musa pa sta v pesmi „Pegam in Lamberger“ — Pegam, ki napada oblast dunajskega carja. Seveda nastaja sedaj Tomiču in meni problem: Običajno se misli, da je „Pegam in Lamberger“ refleks vojne Čeha (Pehajma) Vitovca s cesarjem Friderikom okoli l. 1458. Ali pa je potem še misliti na kako zvezo med to slovensko pesmijo in srbskimi pesmimi o Gjemu in Musi, ki jim Tomič vidi zgodovinsko ozadje na koncu 17. stoletja? Končno se nam je domisliti tudi Kanjoša Macedonoviča iz l. 1423., ki nam ga je predstavil pisatelj Stjepan Ljubiša (prim. Segviča v „Hrv. Kolu“ 1909).*)

GLEDALIŠČE.

„Ekvinocij“, ki se je dne 19. novembra uprizoril v ljubljanskem gledališču, je svojemu avtorju, Ivu pl. Vojnoviću razširil svet njegove slave. Zagreb in Beograd že poznata moč njegove dramatike, a sedaj jo je z „Ekvinocijem“ spoznala tudi Ljubljana. Trojen vihar je omenjenega dne gledalcu razburjal dušo: vihar, ki v strahoto ladjam dviga bregove morja in koplje prepade, ko sta si enaka noč in dan (ekvinocij); vihar, ki divja v človeških srcih — materinstvo, ljubav, bogastvo se bore —; vihar, ki uničuje države — Dubrovnik je bil, plemiški svobodni Dubrovnik, drugačna „Svoboda“ nosi njegovo sedanost. Žrtve zahteva ekvinocij; noč in dan naj bi bila enaka? Greh in krepost naj bi bila v ravnovesju? Zgodovina naj bi

*) Rusko paralelo k zgodbi „Marko-Musa“ najdeš v „Radu Jugoslov. Akad.“, knj. 132, str. 81, istotam tudi zgodbo o premodrem Akiru iz staroslovenske književnosti, ki se za boj pripravlja 6 mesecev.

stala? Na eno stran se mora obrniti tehtnica, in „sod dobrih ljudi“ sodi, je li se je obrnila v znaku Boga. In ta sod govori končno ženski, ki je ubila zapeljivca, do dna duše pokvarjenega očeta svojemu sinu, veletragično besedo: „Ali moreš svojega sina objeti z rokami, ki so mu ubile očeta?“ „Ne!“ Ta nesrečna mati — izborna jo je igrala gospa Danilova — je živela ekvinocij, a preživela ga ni. Simbol je svoje domovine, Dubrovnika, ki mu je Vojnović s to dramo in v „Dubrovački Trilogiji“ postavil krasen spomenik; spominja nas druge matere, ki jo je v divni pesnitvi simboli prikazal Vojnović, namreč majke Jugovičev. „Slovan“ hoče 25 letnico književnega delovanja tega odličnega jugoslovankega dramatičarja proslaviti s tem, da priobči v slovenskem prevodu njegovo „dramatsko pesem“: Smrt majke Jugovičev.

GLASBA.

Hrvatske narodne popijevke iz Istre (50) svet-ske i crkvene. (Chansons nationales croates d'Istrie.) Sабrao i harmonizovao za muški i mješoviti zbor Matko Brajša-Rašan iz Pazina. Svezak I. (Pula, 1910. Naklada i tisk tiskare Jos. Krmpotić. Str. 72. Cena: 2-40 K). Prav elegantna knjiga, krasen papir in lep tisk! Če boš čital besedilo teh narodnih popevk, ne boš vedel, ali imaš slovensko ali hrvaško pesmarico v rokah; jezik in duh pesmi je naš, t. j., hrvaško-slovenski. Rožica — ptičica — devojčica — to so slovenske rime, kakor so tudi „fantje“ slovenski, a stereotipne besede „Mili Bože, na svemu ti hvala!“ kažejo na hrvaško stran. Čisto lirске pesmi se menjajo z baladami, ljubavnimi tugami, neprilikami in šalami. Tudi se ženi „vrabac junačina“ s penico-nevesto. Devojka je lepa, da bi „smutila po nebu oblake, kamo l' ne bi po zemlji junake“. Tuga je neizmerna: „Da bi suze moje na kamin padale, kamik bi se razpal, suze bi ostale“.

Lahko tebi, dušo,	Vetar propuhava,
na postelji spati,	snegom zametava,
ali je teško meni,	mene srce zebe,
pod prozorom stati.	jer nisam kraj tebe.

Ja ću tebi, draga,
sitnu knjigu štiti,
srcu govoriti,
pak ćeš suze liti.

Tako je o raznih prilikah narod „sad blažen, sad se zgraža, sad se srđi, sad se bori, sada plače, sad se smije, sada kori, sada moli...“ A da bi bila narodna tudi pesem, objavljena na str. 40-41., tega ne morem verjeti. — Od glasbenika-strokovnjaka smo prejeli še to-le oceno „Hrv. nar. popevk“:

Matko Brajša-Rašan iz Pazina je zbral 50 posvetnih in cerkvenih narodnih pesmi ter jih harmoniziral deloma za moški, deloma za mešani zbor. Razvrstil jih je v oddelke, in sicer: I. stare narodne pesni, II. novejšje narodne pesmi, III. stare cerkvene pesmi. Pesmi se čitajo kakor z vso pedantnostjo fino izdelane harmonične naloge. Harmonizacija je duhu in narodni pesni primerna, le na nekaterih mestih nekoliko prisiljena. V prvem delu (stare pesmi) so vse pesmi v molu in harmonizator izpušča v sklepnih kadencah, izvzemši en slučaj, redno terco trizvoka ter s tem doseza, da pesem zveni žalostno in prazno. V drugem delu (nove svetne pesni), so vse v duru, veselejšega značaja in harmonizacija primeroma preprostejša nego v prvem delu. V tretjem delu, t. j., starih nabožnih pesmih je harmonizacija cerkvenemu duhu primerna, t. j., polna in veličastna. Knjigo,

ki je izdal in založil knjigotržec Jos. Krmpotič v Pulju, poročamo najtopleje slovenskim pevskim društvom, da se seznanijo s pravilnim petjem hrvatskih narodnih pesmi, ki jih pri nas žal v javnosti ni slišati. K.

Proslava Davorina Jenka in naše narodne himne. Dne 6. novembra je priredila „Glasbena Matica“ v veliki dvorani hotela „Uniona“ v spomin 50-letnice slovenske narodne himne častni večer nje avtorju Davorinu Jenku. Izvajale so se izključno njegove skladbe in slušatelj je slišal v točkah programa postanek in razvoj Jenkove glasbene umetnosti in deloma slovenske glasbe sploh. Skladbe tega koncerta kažejo dvoje karakterističnih smeri, v katerih se je glasbenik gibal, deloval in ustvarjal. Ena, ki nam je tako blizu, da so njeni sadovi ponarodneli, se je započela in razvijala na podlagi slovenske narodne pesmi, druga se je navzela duha in barve v srbski narodni glasbi in se s pomočjo umetniške sile avtorjeve iz nje povzpela do samostojnih umotvorov. V prvo vrsto spadajo pesmi „Pobratimija“, „Lipa“, „Strunam“, „Dve utvi“, „Kam?“, „V tujini“, „Tiha luna“ in koračnica „Naprej“, v drugo vrsto „Na moru“ in „Mlada Jelka“. „Vabilo“ je moderen moški zbor, težek po svoji strukturi ali poln toplo občutene vsebine, ki slušalca prevzame in omami s silo svoje čustvene ubranosti. Dvoje točk iz spevoigre „Vračara“ je ugajalo. Zlasti „Tanana“, zbor cigánov, kaže giadek slog, teče spretno dalje in ne štedi s celotno zaokroženostjo. Na koncertu je ta zbor najbolj učinkoval in nehote silil k obžalovanju, da še ljubljansko slovensko gledališče ni seznanilo publike s celotno to spevoigro. Saj je njega dolžnost, da se zanima za naša, za jugoslovanska dela v prvi vrsti. Milan Pugelj.

UMETNOST.

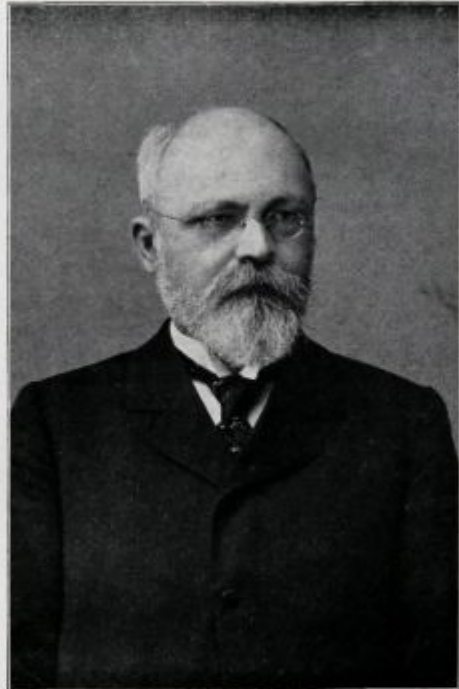
Zgodovinsko-umetniška izložba v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani. O tej velevažni prireditvi, ki je najlepše nazorilo naše umetniške zgodovine zadnjih 80 let, prinesemo prihodnji obsežno strokovnjaško poročilo.

NAŠE SLIKE.

Makso Pleteršnik. „Ali ga poznate?“ „Dà, vsak dan imam Pleteršnika v rokah, njegov slovensko-nemški slovar.“ „Razume se, pisarna ne more biti brez njega, a jaz mislim: Ali poznate profesorja Pleteršnika?“ „Ne, osebno pa ga ne poznam.“ Tako hvali delo tihega moža, ki izpolni dne 3. decembra 1910 svoje sedemdeseto leto. In „Slovan“ mu ob tej priliki iskreno čestita. Če kdo, zasluži iskrene čestitke vsega slovenskega naroda ta marljivi in značajni mož, ki je dovršil in izvršil slovensko delo 19. stoletja. Kar je Vodnik pred 100 leti zasnoval in začel, kar se je raznekrati nadaljevalo, pa je vselej zopet obtičalo, to je zaključil pred dvajsetimi leti Pleteršnik; uredil nam je slovar, enako obsežen, kakor temeljit, enako znanstven, kakor praktičen. Monumentum aere perennius! Za tako delo je bil sposoben le moz, ki je miren in neizmerno potrpežljiv kakor Pleteršnik. Ne išče niti ne najde efektov; zato je kot oseba manj znan, nego je znano njegovo delo, a to je znano daleč in bo ostalo znano dolge veke. S „Pleteršnikom“ se Slovenci lahko postavimo med Slovani.

Hrvata - Slovenca, Josip Milaković in Ivo Grohovac. Posebno našega Zupančiča ljubi in prevaja na srbohrvatski jezik moj sarajevski pobratim Milaković, ki mi danes priobčujemo sliko. Je na pol Slovenec, saj je iz Samobora doma, tam pod Uskoki, kakor je Zupančič na pol Hr-

vat, sin Bele Krajine. Lani je s sarajevskimi učiteljišniki, ki jim je učitelj, bil v Ljubljani; Hrvate, Srbe, Muslimane je imel s seboj ter jim razkazoval slovensko zemljo. Prijetne prijateljske ure sem preživel letos z njim v Samoboru. Josip Milaković, pesnik na pr. znane pesmi „Na vrelo Bosne“ se je narodil dne 2. avg. 1861 v Samoboru. Na zagrebški gimnaziji je bil učenec prof. Smičiklase, Musića, Hoića in dr. Mnogo je stradal kot dijak in bil vrhu tega še na pljučih bolan. Po dovršeni gimnaziji je nekaj časa urejeval pri „Obzoru“ feljton. Odlični pokojni hrv. šolnik, takrat okrajni šolski nadzornik Filipović mu je dal supleturo na samoborski šoli in s tem se je začela njegova učiteljska karijera. Iz političnih razlogov je 1887 ostavil banovino ter odšel v Bosno in 1889 postal profesor na sarajevskem učiteljišču. Prvo

M. PLETERŠNIK.

pesem je tiskal že 1879, a od onega časa je priobčeval svoje pesmi in spise v najrazličnejših hrv. spisih, beletrističnih in pedagoških. Razen tega prevaja iz čeških, slovenskih, lužiško-srbskih, poljskih, ruskih in slovaških pesnikov; eno zbirko svojih prevodov je izdal baš letos pod naslovom „Iz slavenskih lugova“. Izdal je 2 antologiji hrvatsko-srbskega pesništva (1902, 1905), a sedaj piše veliko literarno delo „Bibliografija i srpske narodne pjesme“. Avtoidakt je na glasbenem polju, a nadarjen je tudi za risanje — prava umetniška duša lirskega značaja. Vsake stvari se loti s toplim srcem. Gorostas po telesu, se ti zdi otroško mil, ko mu zaigra v duši struna prijateljstva, književnosti ali slovanstva. Nisem še spoznal drugega pesnika, ki bi v vsem svojem bistvu in značaju tako tipično kazal mehko liriko kakor Milaković. Značilna je zanj v tem oziru njegova literarna briga za mladež in njegova študija „Majka u našoj narodnoj pjesmi“, nadalje „Majka u poslovicama“. Letos obhaja 25letnico svojega učiteljskega delovanja. Ob tej priliki mu je slika in biografijo priobčil češki „Maj“ in sarajevska „Učiteljska Zora“. Tema listoma se pridružuje evo sedaj i „Slovan“ ter ga prijateljski pozdravlja kot moža, ki mu je

globoka ljubav za našo eno jugoslovansko kulturo in ki govori in piše tudi slovenski.

Ivo Grohovac-Rečanin, ki mu prinašamo sliko na str. 8., je avtor „Glasov sa Kvarnera“, naznanjenih v 7. št. prejšnjega letnika „Slovana“. Rodom je iz sela Grohova pri Reki ter sedaj župan v Dolnjem Jelenju. Prej je bil 9 let uslužben v veletrgovinah z rižem, dve leti v Budim-Pešti, sedem let v Trstu (1901—1908). Svoja tržaška leta hrani Grohovac v najlepšem spominu. Ne more pozabiti lepega, mičnega Škednja, na katerega ga veže toliko spominov, tudi trpkih, zakaj na njega pokopališču sta mu pokopana otroka, Milan in Milena. Družil se je v Trstu mnogo s Slovenci, zlasti v škedenjski čitalnici. Tam se je tudi bliže seznanil z gđčno. Marico Gregoričevno; ona mu je dajala čitati slovenske knjige, a on njej hrvatske. „pa sta tako izmenjavala ideje slovenske in hrvatske“. Z njo se je največ razgovarjal o slovenski književnosti. „Jurčičevi junaci“, mi piše Grohovac, „Juri Kobila, Martinek Spak itd. itd. uvijek su mi pred očima, pa mi se kadkad pričinu, kao da poznam živoga „Desetoga brata“. V Škednju se je lotil slovenščine in se je je domalega tudi naučil. „Nikada neću zaboraviti“, piše Grohovac, „sa kolikom sam nasladom čitao Vašega slavnoga Jurčiča, a Prešernovi stihovi su me uprav uzhitili, pa sam se stao zanimati zanj i proučavati njegov život... Upravo sam tražio sve, što se je pisalo o njem, jer me je sve više i više vukla neka nepoznata želja, da ga čim bolje upoznam. Mnogo njegovih pjesama naučio sam na pamet, a njegova zbirka pjesama bila je uvijek na mojem pisaćem stolu, a tako je još i danas. Iskreno kažem, da mi se bolje sviđaju Prešernovi soneti nego oni, koje je spjevao slavni Petrarca; baš su me Prešernovi soneti tako oduševili, da nisam imao mira, dok nisam i ja spjevao vienac dragoj i domovini. Hiljadu i hiljadu puta promozgao sam Prešernov sonet: „O, Vrba...“. Bio sam tako uzhićen, pa sam i sam spjevao sonet: „Oj Grahovo, oj kamenita krši, gdje dom se dizo mojih pradjedova...“ In res, v njegovih „Glasovih“ najdeš čisto očividne reminiscence na Prešerna. Nad sonetom „Junaštvo, slavu naših pradjedova prošlosti nama crno slovo priča“ je citat iz Prešerna: „Očetov naših imenitna dela...“ O svojem prvem sosretu s krasotico-đevno nam pripoveduje v sonetih, ki se začenjajo tako-le: „Bje treći dan — mjeseca listopada: hiljadu osamsto devetdeset pete, vraćao sam se baš od mise svete u društvu majke sa Trsata-grada“. A spletel je Grohovac tudi sonetni „Venec dragi i domovini“. Prijatelji, vidite li, kaj je v Grohovcu rodilo tesno druženje in intimno obćevanje s Slovenci? Ko bi živel Grohovac sam na Reki zase in Gregoričeva zase v Škednju, bi pač ostala — lepo vsak zase do smrti. Mehanično, brez du-

ševne pobude ne rastejo duhovi drug v drugega! Hrvatski pesnik Katalinič-Jerebov je trgovec v Zadru. Tudi Grohovac je bil trgovec in — pesnik. Slovenci nimamo trgovcev-pesnikov. Ali imamo pesnike trgovce?

„**Umetniška Běseda**“ (Umělecká Beseda) v Pragi. Pravkar je izšlo Izvestje o delovanju tega društva l. 1909. Ako bi „Um. Besedo“ hoteli primerjati s katerim slovenskim društvom, bi najlaže imenovali „Matico Slovensko“, osobito odkar ima ta-le tudi „Umetniški odsek“. Na čelu društva stoji Fr. Herites, urednik in pisatelj v Pragi. „Um. Beseda“ ima več pododborov, in sicer „Godbeni odbor“, „Literarni odbor“ in „Obrazovalni odbor“. Godbeni odbor razpravlja o prirejanju koncertov, o sprejemanju in izdajanju skladeb ter izdaja „Godbeno Revuejo“ („Hudební Revue“); prim. našo „Glasbeno Matico“. „Literarni odbor“ je prirejal predavanja. „Obrazovalni odbor“ (Výtvarný odbor) ima za odbornika 2 kiparja in 4 slikarje. Društvo ima svojo čitalnico, knjižnico in arhiv ter veliko število članov; častna članica je bila na pr. poljska pisateljica Orzeszkova in je še Tolstoj; nekdanj je bil član tudi naš Bleiweis. Vsak član dobi Izvestje (za l. 1909 ga je 114 str.) in „premijo“. Za letošnjo premijo je natečajno izbrana plaketa, posvečena spominu Svato-pluka Čecha. To je kovinska (srebrna, oksidirana) plaketa, pričvrščena na temno leseno podlago. Plaketa je trodelna. Sredino zavzema relief proroške glave Čehove s profila, okrašene z lavorovim vencem. V tekstu pod njim se delo posveča „glasniku resnice, krasote, svobode in človečanstva — buditelju čuta narodnega“. Na straneh krasno modelovani človeški telesi sta simbola dveh elementov Čehovega stvarjanja: ljubavi do domovine in svobode, simbola vročega hrepenenja po svobodi človeški in po duševni spojitvi s celim Slovanstvom. Na desni strani, dekorirani z vejico lipe, zre mlada deva z zaslonjenim očesom v daljavo za plavajočim brodom ter govori: „Bodi pozdravljena z ogromnim sina klikom, Slavija mati!“ Na levi strani kleči vzravnan mlad mož ter iztega kvišku zvezane roke. V ozadju vzhaja solnce. Avtor temu delu je mladi kipar Vaclav Novak. Društvo je že mnogim slavnim možem češke prošlosti vzdalo spominske plošče (prim. Braća hrv. Zmaja).

Mat. Sternen: Ljubljana. (Umetniška priloga v trobarvnem tisku.) — Ivo Grohovac-Riječanin. — Topoli. — Plaqueta, posvetila „Umělecká Beseda“ v Pragi Svato-pluku Čechu. — Lepotica. — Dragan Melkus: Vinjeta. O hrvatskem umetniku Draganu Melkusu bomo priobčili še več slik in risb ter obširneje poročali prihodnjč. — Josip Milaković. — M. Pleteršnik.

Dr. Gruden: Zgodovina itd. (gl. str. 26.) Nacijonalne momente naj pisatelj bolj izrabi, knjiga naj s toploto narodnega navdušenja vzgaja široke plasti čitateljev. Kulturni zavodi in društva naj stopijo v ožje stike, da se v bodoče ne bo tratilo z energijo in denarjem: v zadnjem letu smo dobili dve zgodovinski knjigi (dr. Pivko in dr. Gruden), ki obdelujeta isto tvarino z istim programom. Stremljenje bodi: izdaja poljudno pisane zgodovine za ljudstvo z vzgojnim namenom, izdaja širše in strogo znanstvene zgodovine.

Dr. P. P.

Slikarja napisov in lakirarja,
dekoracijska, stavbena in po-
 hišvena pleskarja

Delavnica: Igriške ulice št. 8
 Telefon 154

BRATA EBERL

LJUBLJANA

Tovarna oljnatih barv, laka in
firneža z električno gonilno
 silo

Trgovina in pisarna: Miklošičeve (Frančiškanske) ulice 6

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo
in najstarejšo trgovino z

**izgotovljenimi
oblekami**

za gospode in dečke, gospe
in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v za-
logi, se izdelujejo po meri
točno in ceno na Dunaju.

Velika in moderna
zaloga oblek
za gospode, dečke, in otroke

A. KUNC

Ljubljana

Dvorni trg št. 3
(na voglu Židovske ulice)

Strokovnjaška postrežba z
izbornimi izdelki, po nizkih
stalnih, na vsakem pred-
metu označenih cenah.

Naročila po meri točno in pri-
znano dobro.

Imam večjo zalogo

VOZOV

vseh vrst. Vozove izdelu-
jem po najnovejši dunaj-
ski in pariški modi; tudi
stare vozove jemljem v
račun po visoki ceni.

Franc Visjan

izdelovatelj vozov

Ljubljana, Kolodvorske ul. št. 25

TOVARNA

POHIŠTVÄ

POŠTNOHRAN.
KONTO ŠL. 827375
TELEFON ŠT. 58.

IVAN MATHIAN

C. IN KR. DVORNI ZALOŽNIK ARHITEKT ZA NOTRANJŠCINE V LJUBLJANI

Umetno mizarstvo, tapetarstvo, preprogarstvo, kiparstvo in strugarstvo.

Založnik N. V. c. in kr. avstro-ogrske vojne mornarice; c. kr. avstr. drž. železnic; c. kr. priv. južne železnice.

Podjetje za cele oprave stanovanj, hotelov, sanatori, pisarn, toplic itd. — Ceniki in risbe na razpolago.

Najbolj varno naložen denar!
Največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa do
: 31. decembra 1910 :
nad 564 milijonov kron.

Stanje hranilnih vlog
nad 39 milijonov kron

Rezerzni zaklad nad
1.200.000 kron.

Mest. hranilnica ljubljanska

v Ljubljani, v lastni hiši, v Prešernovi ulici številka 3,

sprejema vloge vsak dan in jih obrestuje po 4 1/4% brez odbitka. Nevzdignjene obresti pripisuje vsakega pol leta h kapitalu. Sprejema vložne knjižice drugih denarnih zavodov kot gotov denar. Denar in knjižice se lahko pošiljajo po pošti. Za varnost naloženega denarja jamči zraven rezervnega zaklada še mestna občina ljubljanska z vsem premoženjem in z vso davčno močjo. **Izguba vložnega denarja je nemogoča**, ker je po pravilih te hranilnice, potrjenih po c. kr. deželni vladi, **izključena vsaka špekulacija z vloženim denarjem**. Za varčevanje ima vložene lične domače hranilnike, v podpiranje slovenskih trgovcev in obrtnikov pa **Kreditno društvo**. Posoja na zemljišča po 5%, in proti poplačevanju dolga po najmanj 1/4%. Dolžnik pa more svoj dolg ~~poplačati~~ poplačati tudi poprej, ako hoče. Posoja se tudi na menice in vrednostne papirje. ~~poplačati~~